VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

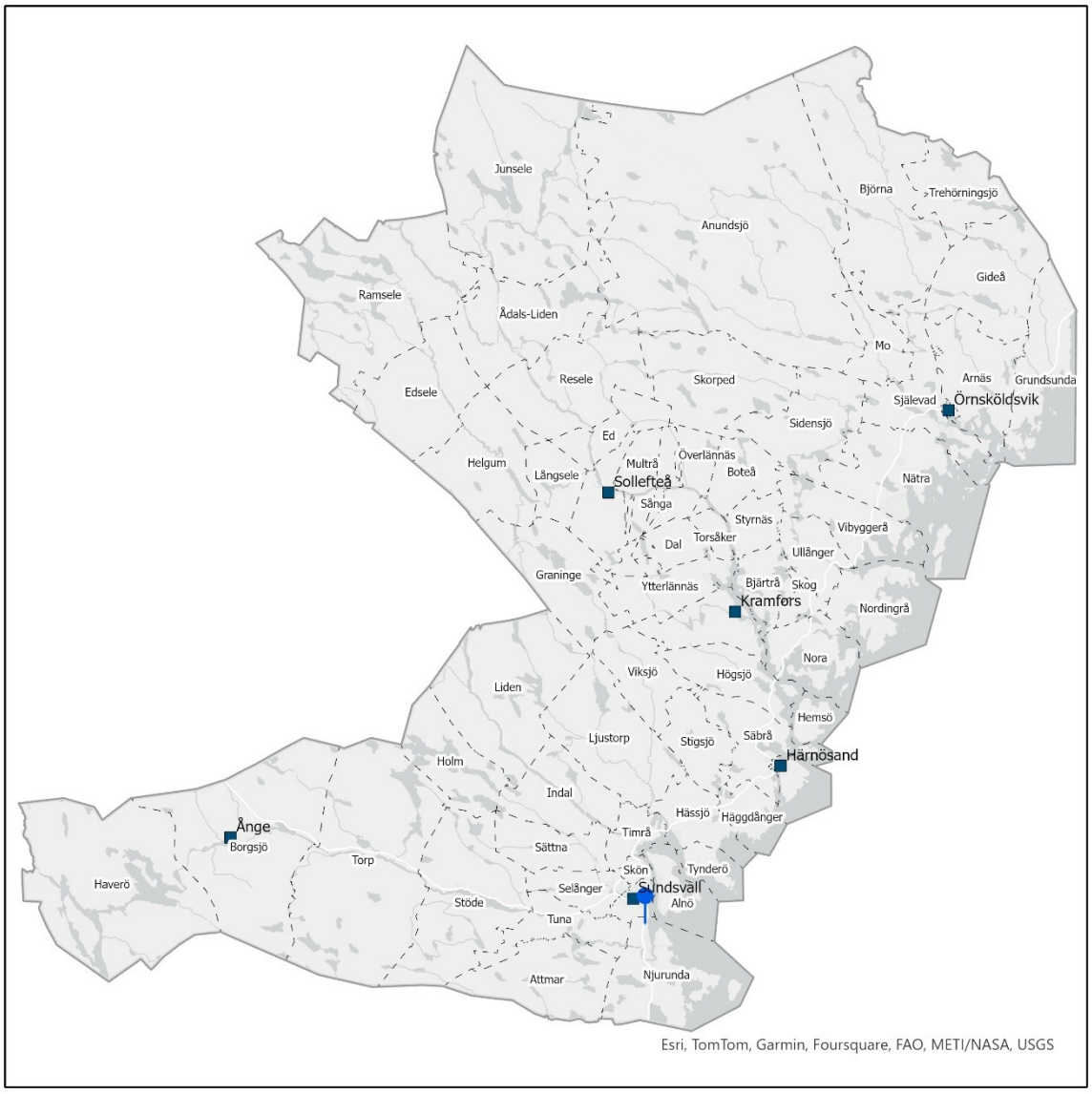
Arkeologisk utredning steg 1, 2025 inför anläggande av dubbelspår mellan Dingersjö och Kubikenborg, kompletterande ytor

L1935:2230, L1935:2767, L1934:3370, L2025:5037, L2026:1273, L2026:1375, L2026:1396, L2026:2082, L2026:2083, L2026:2284

Njurunda socken, Sundsvalls kommun, Medelpad, Västernorrlands län

Rapport 2025:18
Maria Lindeberg

Arkeologisk utredning steg 1, 2025 inför anläggande av dubbelspår mellan Dingersjö och Kubikenborg, kompletterande ytor.

Rapport nr 2025:18 Västernorrlands museum
Framsidesbild: Vy mot Svartviks kyrka, sett från nedre delen av stenmuren L2025:5037

Västernorrlands museum
Murbergsvägen 31
871 50 Härnösand
www.vnmuseum.se
ISSN 2000-0111

© 2026 Västernorrlands museum, Härnösand.
Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY
Kartor: Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, I2018/00090, © Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR)
Maps throughout this report were created using ArcGIS® software by Esri. ArcGIS® and ArcMap™ are the intellectual property of Esri and are used herein under license. Copyright © Esri. All rights reserved. For more information about Esri® software, please visit www.esri.com.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 4
Bakgrund 5
Syfte 6
Områdesbeskrivning 6
Natur- och fornlämningsmiljö 6
Tidigare utredningar och undersökningar 8
Metod 9
Redovisning av arbetet 9
Yta 34-35 och 37-38 12
Yta 29, 31, 32 12
Yta 25-28, 39 14
Yta 18-19, 21-22 17
Yta 10-14, 16, 17, 20, 21 18
Yta 3-9 21
Kvissle 24
Yta 12-13 Svartviksområdet 24
Kastell och ristning 26
Resultat och diskussion 29
Tekniska och administrativa uppgifter 30
Arkivhandlingar 30
Referenser 31
Bilaga 1. Lämningslista 33
Nyregistrerade lämningar ÖKL 33
Återbesökta fornlämningar 34
Bilaga 2. Områdesanteckningar 36
Bilaga 3. Kartor 42
Bilaga 4. Fotolista och kontaktkarta 47

Sammanfattning

Västernorrlands museum har under hösten 2025 utfört en utredning steg 1 av kompletterande ytor till tidigare gjorda utredningar inför Trafikverkets utbyggnad av dubbelspår mellan Dingersjö och Kubikenborg.

I och omkring arbetsområdet för järnvägen finns många fornlämningar, främst i form av gravar. Området ligger inom norrlandskustens kuströsemiljö, men har också varit hårt exploaterat under lång tid. Lämningar från sågverksepoken syns t ex i Svartviksområdet. De kompletterande ytorna som berördes av denna utredning var i många fall smala tilläggsytor i anslutning till tidigare utredningsytor. Flera av utredningsområdena (UO) bestod av vägar, asfalterade ytor, tomtmark eller bebyggelse som rivits i sen tid.

Inga tidigare okända fornlämningar påträffades, men ett fåtal lämningar registrerades i KMR som övrig kulturhistorisk lämning, ÖKL. I Svartviksområdet registrerades en stenmur (L2025:5037) som ÖKL. Muren har enligt uppgift fungerat som trappa från Svartviks herrgård upp till ett kastell, där salut sköts vid festliga tillfällen. Kastellet byggdes 1852 och brann ned 1949. På ett block i muren finns ett namn eller stenografiska tecken inhugget, samt årtalet 1899. Ristningen registrerades som en egen punkt i KMR, L2026:1273.

Ett gränsröse registrerades som ÖKL L2026:1375 inom yta 26. Det ligger ej i befintlig gräns, men gränsen var fortfarande aktuell på Ekonomiska kartan 1964 och finns med på 1700-talskartan. Stax utanför UO fanns även en sten upplagd på ett block, denna registrerades som möjlig märkessten, L2026:1396, sannolikt utgör även denna en form av gränsmarkering.

Även en möjlig husgrund, L2026:2082 inom yta 16 och en stenmur, L2026:2083 inom yta 31 N registrerades som ÖKL i KMR, samt röjningsrösen L2026:2284 i anslutning till yta 29.

Tidigare registrerade fornlämningar inom UO återbesöktes. De som berördes av dessa tillkommande ytor var L1935:2230, långröse, 1934:3370, överplöjt gravfält och L1935:2767, Tingstagärdeshögen.

Bakgrund

Med anledning av Trafikverkets planerade dubbelspårsträcka Dingersjö-Kubikenborg har Västernorrlands museum under hösten 2025 utfört en kompletterande steg 1-utredning för nytillkomna ytor utöver tidigare utredda områden. Utredningen är ett komplement till de inventeringar som Västernorrlands museum utfört åt Trafikverket 2021 (Uvelius 2021) och 2024 (Gustafsson 2025).

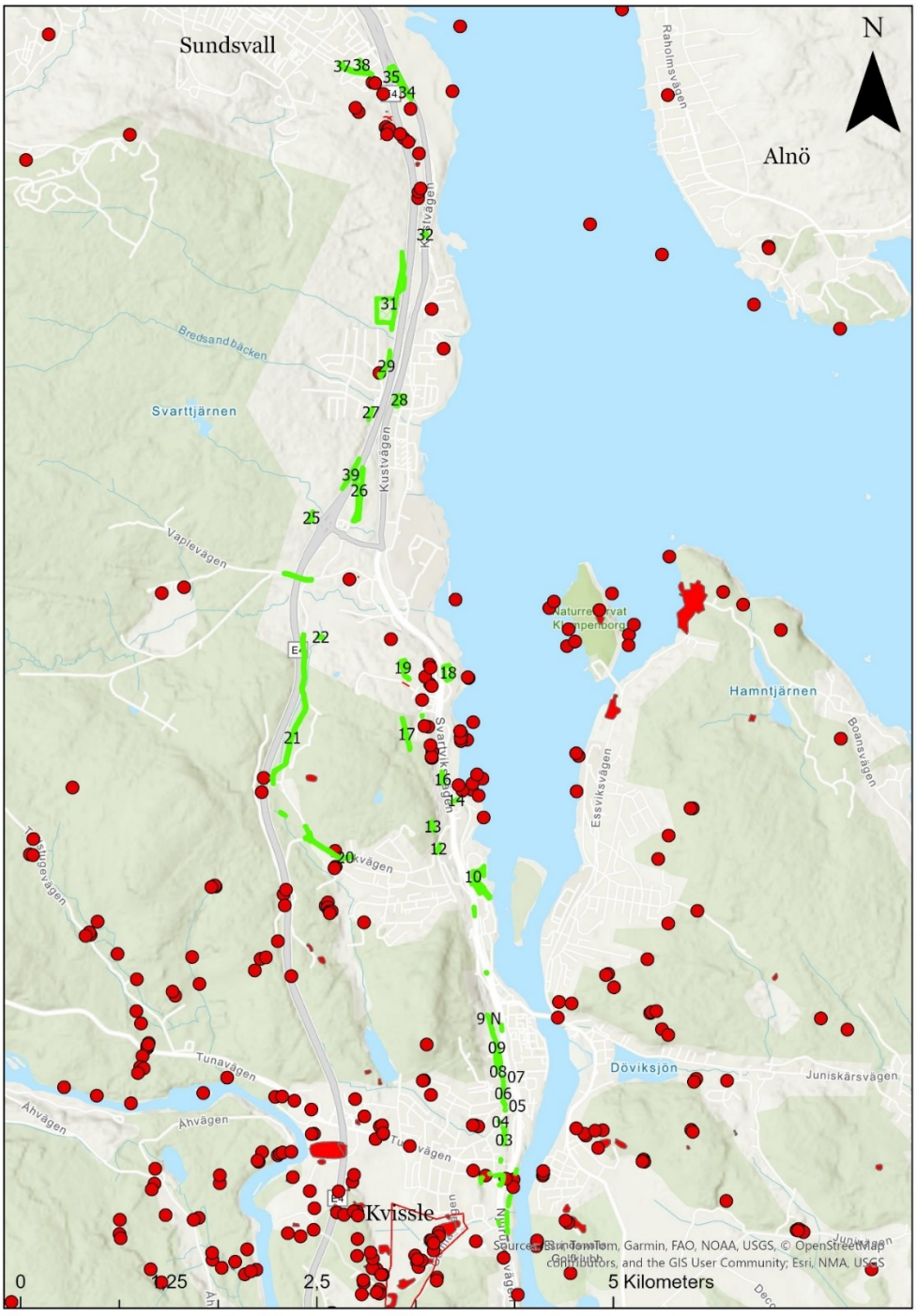

Fig. 1. Översiktskarta, utredningsområdena är markerade med grönt och fornlämningar från KMR med rött.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa om tidigare okända forn- och kulturlämningar finns inom utredningsområdet och preliminärt avgränsa dessa. Den arkeologiska utredningen ska även identifiera, motivera och antikvariskt bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar.

Resultaten från utredningen ger Länsstyrelsen beslutsunderlag inför fortsatta åtgärder och som planeringsunderlag av Trafikverket. Utredningens målgrupper utgörs främst av Länsstyrelsen Västernorrland och Trafikverket.

Områdesbeskrivning

Natur- och fornlämningsmiljö

Topografi och jordarter längs kuststräckan söder om Sundsvall domineras av berg och ibland renspolad hällmark, mer eller mindre blockig morän samt inslag av postglacial sand/grus. Landskapet har formats av landhöjning och strandlinjeförskjutning. Växtligheten utgörs av barrskog och blandskog med inslag av åkrar.

Tidigare kända fornlämningar i anslutning till utredningsområdet består främst av gravrösen och stensättningar samt gravhögar längst i söder. Området ligger inom den norrländska kuströsemiljön, med rösen och stensättningar från bronsålder och äldre järnålder karaktäristiskt placerade längs den dåtida strandlinjen.

Kustremsan mellan Sundsvall och Njurunda är över lag ganska hårt exploaterad med bebyggelse, vägar, järnväg och industriområden och lämningar från sågverksepoken syns t ex i Svartviksområdet. Sentida bebyggelse finns eller har funnits inom flera av utredningsytorna, som är belägna längs en knappt en mil lång, kuperad sträcka i nordsydlig riktning längs med kusten mellan Dingersjö i söder och Kubikenborg i norr. Höjden över havet varierar mellan 2-75 meter. De högst belägna områdena torrlades för omkring 5 500 år sedan. De norra utredningsområdena vetter ut mot Alnön och öppet hav. I söder mynnar Ljungan ut i Svartviksfjärden.

De sydligaste utredningsområdena ligger kring Ljungans gamla utlopp, och riksintresseområdet Kvissle-Nolby-Prästbordet (Y4) med en unik samling fornlämningar från järnålder och medeltid, bland annat Norrlands största gravhög, en kyrkoruin och en runsten.

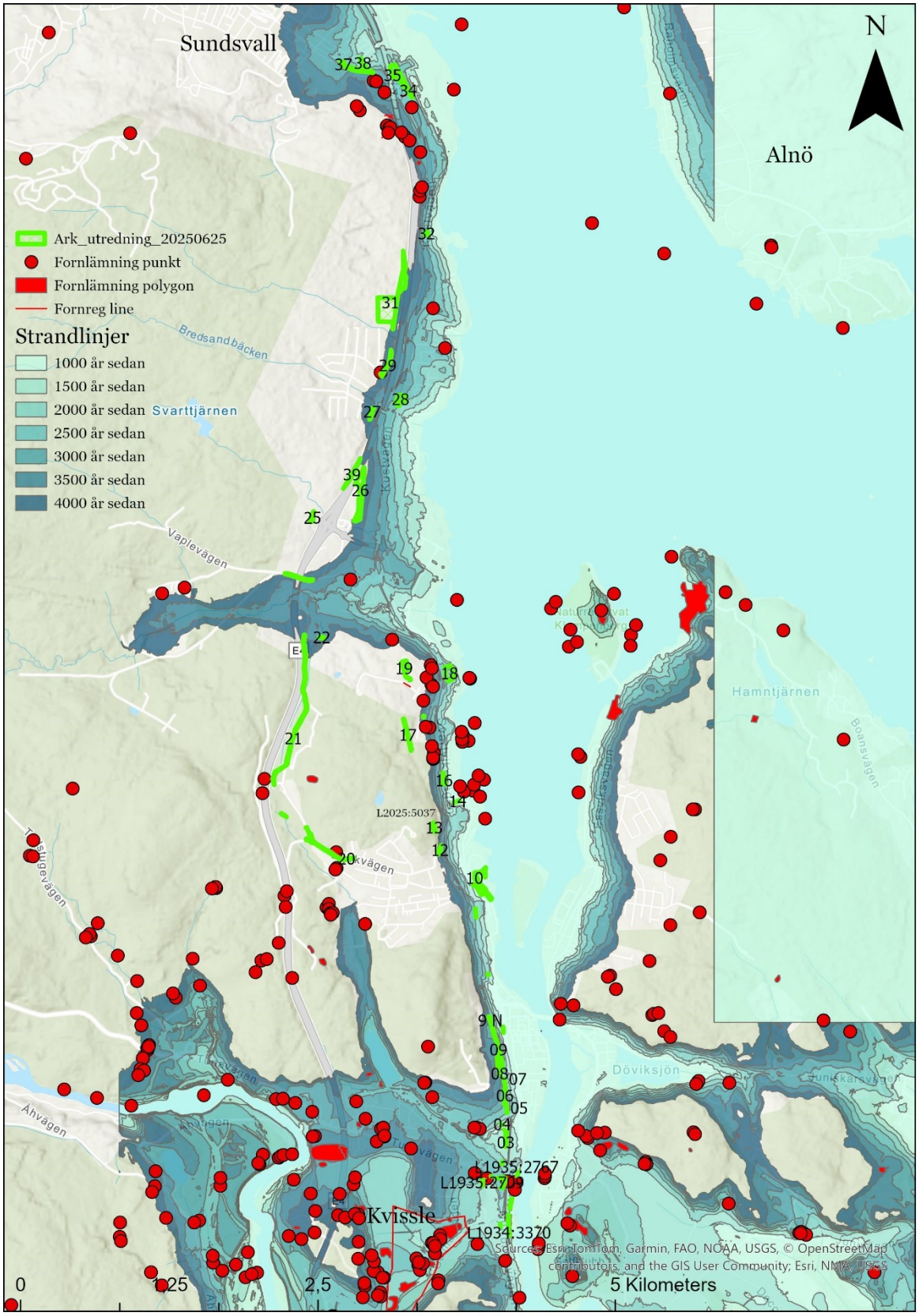

Fig. 2. Översiktskarta som illustrerar landhöjningen och kustlinjen vid olika tidsperioder för utredningsytorna (GIS: Anton Uvelius).

Tidigare utredningar och undersökningar

Flera utredningar och undersökningar har tidigare skett längs sträckan, men undersökningarna är främst gjorda i den södra och norra delen av utredningsområdet. Utredningarna inför byggandet av nya E4 påbörjades redan på 1990-talet (Öberg 1991).

1996 gjorde Länsmuseet Västernorrland en kulturhistorisk utredning inför ny sträckning av E4 (George 1996). Under utredningen dokumenterades ett antal kolbottnar samt sentida husgrunder längs sträckan mellan Svartvik och Bredsand. 2009–2010 utförde Länsmuseet en särskild utredning längs nybyggandet av E4 (George 2010).

Under en förundersökning 2011 gjord av Angaria undersöktes utbredningen av gravarna Sundsvall 12:1–2 och 20:1–3 (Lindqvist 2011). Dessa fem gravar undersöktes och grävdes bort 2012 under en slutundersökning utförd av Arkeologicentrum (Berglund & Wennstedt Edvinger 2014).

2004 gjorde Kulturmiljövårdarna i Härnösand och Stigfinnaren arkeologi och kulturhistorisk consulting en utredning i södra delen inför Ostkustbanan. Under kart- och arkivstudier upptäcktes sex högar som legat på rad söder om Tingstagärdeshögen. Längs dessa lade man två schakt där det påträffades femton förhistoriska och/eller medeltida anläggningar. Arkeologerna tolkade det som att gravfältet hade odlats över och att eventuella stenkonstruktioner som funnits tagits bort. Anläggningarna bedömdes som indikationer på gravfält och boplatsaktiviteter (Forsberg & Hovanta 2005). 2013–2015 återvände Stigfinnaren och utförde ännu en utredning med provschakt samt en georadarundersökning över de överplöjda gravarna. Vid detta tillfälle framkom ytterligare sju anläggningar. Två anläggningar daterades, en till 400-talet och den andra till 1600–1700-talet (Hovanta & Groop 2015).

Vid Tingstagärdeshögen L1935:2767 (RAÄ Njurunda 114:1), har funnits flera mindre rösen som tagits bort efter grustäktsverksamhet. L1935:2768 (Njurunda 115:1) grävdes bort under bygget av den nya landsvägen 1889 utan arkeologisk undersökning. I högen fanns en bronskittel, brända ben, kol och ett lerkärl (Enqvist 1916). Storhögen L1935:2687 (Njurunda 114:2) undersöktes av Arvid Engqvist 1916, även här påträffades en kittel, denna gång fylld med provinsialromerskt glas, brända ben, pilspetsar av ben, lerkärl och björnklor. Kring dessa högar utfördes en särskild utredning för att fastställa om något från de utgrävda högarna fanns kvar (Hovanta & Groop 2015). Resultatet från Stigfinnaren visade att området blivit omrört i samband med de flera väg- och järnvägsarbeten som skett. Fem schakt grävdes som visade att det i vissa delar ändå fanns orörd mark.

2016 utförde Arkeologikonsult en förundersökning av området (Lindeberg 2016). Vid förundersökningen togs schakt upp vid de sex gravarna längs älven, dock menade Arkeologikonsult att det inte rörde sig om gravar. Även de daterade ett par anläggningar vilka visade på 400-, 1000- och 1200-tal. Dock menade de att dateringarna från 400-talet härrör från material som tillförts platsen på andra sätt, då ytan bör ha legat under vatten vid denna period. En slutundersökning av länsmuseet Västernorrland 2017 konstaterade att det faktiskt var gravar och utifrån 14C-dateringar antas gravfältet härröra från vikingatid (Lindeberg 2018).

Vid de utredningar som genomfördes 2021 och 2024 nyregistrerades ett 15-tal övriga kulturhistoriska lämningar (ÖKL) i form av hägnader, husgrunder, gårdstomt, röjningsrösen, brunn/kallkälla, stenbrott och militär anläggning och ett antal ytor pekades ut för utredning steg 2.

Metod

Inför fältarbetet genomfördes excerpering i form av kartstudier av befintligt kartmaterial (ekonomiska kartan och Lantmäteriets historiska kartor) samt tidigare gjorda arkeologiska undersökningar i närområdet. Kartorna studerades för bedömning av utvalda områden innan fältarbetet startade. Exempelvis undersöktes skogspartierna med medelhög till hög ambitionsnivå, medan tydligt exploaterade områden prioriterades lägre. Bebyggelse som finns med på ekonomiska kartan och bedömts som sentida har inte registrerats, men nämns i områdesbeskrivningarna.

Fältarbetet genomfördes genom att avsöka undersökningsområdena okulärt och vid behov med jordsond. Jordsond användes för att undersöka hur jordlagren ser ut under markytan vid misstanke om fornlämning men också för att bedöma osäkra lämningar, spåra konstruktionsdetaljer eller tolka jordartsskikt. Lämningar beskrevs och registrerades i KMR. Inmätningarna gjordes med Esris mobilapplikation Field Maps och ArcGis Online.

Redovisning av arbetet

Utredningsområdet (UO) var uppdelat i 48 ytor (se figur 1), fördelade över en 11 km lång sträcka. Ytornas storlek varierade mellan 3 och 38984 m² (18 ytor var mellan 1000-38984 m²), tillsammans omfattade ytorna drygt 12 ha. Arbetet inleddes med kartstudier av både historiska och moderna kartor.

Fältarbetet genomfördes i form av inventering och okulär besiktning av ytorna, jordsond användes vid behov. De kompletterande ytorna som berördes av denna utredning var i många fall smala och i direkt anslutning till tidigare utredningsytor. Flera av utredningsområdena låg inom exploaterade områden och bestod av vägar, asfalterade ytor, tomtmark eller bebyggelse som rivits i sen tid. Områdesbeskrivningarna finns sammanfattade i bilaga 2.

Inga tidigare okända fornlämningar påträffades, men ett fåtal lämningar nyregistrerades som övrig kulturhistorisk lämning, ÖKL. Dessa består av L2025:5037 (stenmur), L2026:1273 (ristning), L2026:1375 (gränsröse), L2026:1396 (möjlig märkessten/gränsröse), L2026:2082 (möjlig husgrund), L2026:2083 (stenmur) och L2026:2284 (röjningsrösen). En lämningslista finns i bilaga 1.

Bebyggelse som finns med på ekonomiska kartan 1964-67 och bedömts som sentida har inte registrerats i KMR, men nämns i områdesbeskrivningarna.

Inom projektet återbesöktes också lämningar inom UO. De som berördes av dessa tillkommande ytor är: L1935:2230 (långröse, undersökt av G. Adlerz, 1896), L1934:3370 (överplöjt gravfält, undersökt 2017), L1935:2767 (Tingstagärdeshögen), och L2025:5037 (stenmur/kastell, vilket var känt sedan tidigare, men inte registrerat).

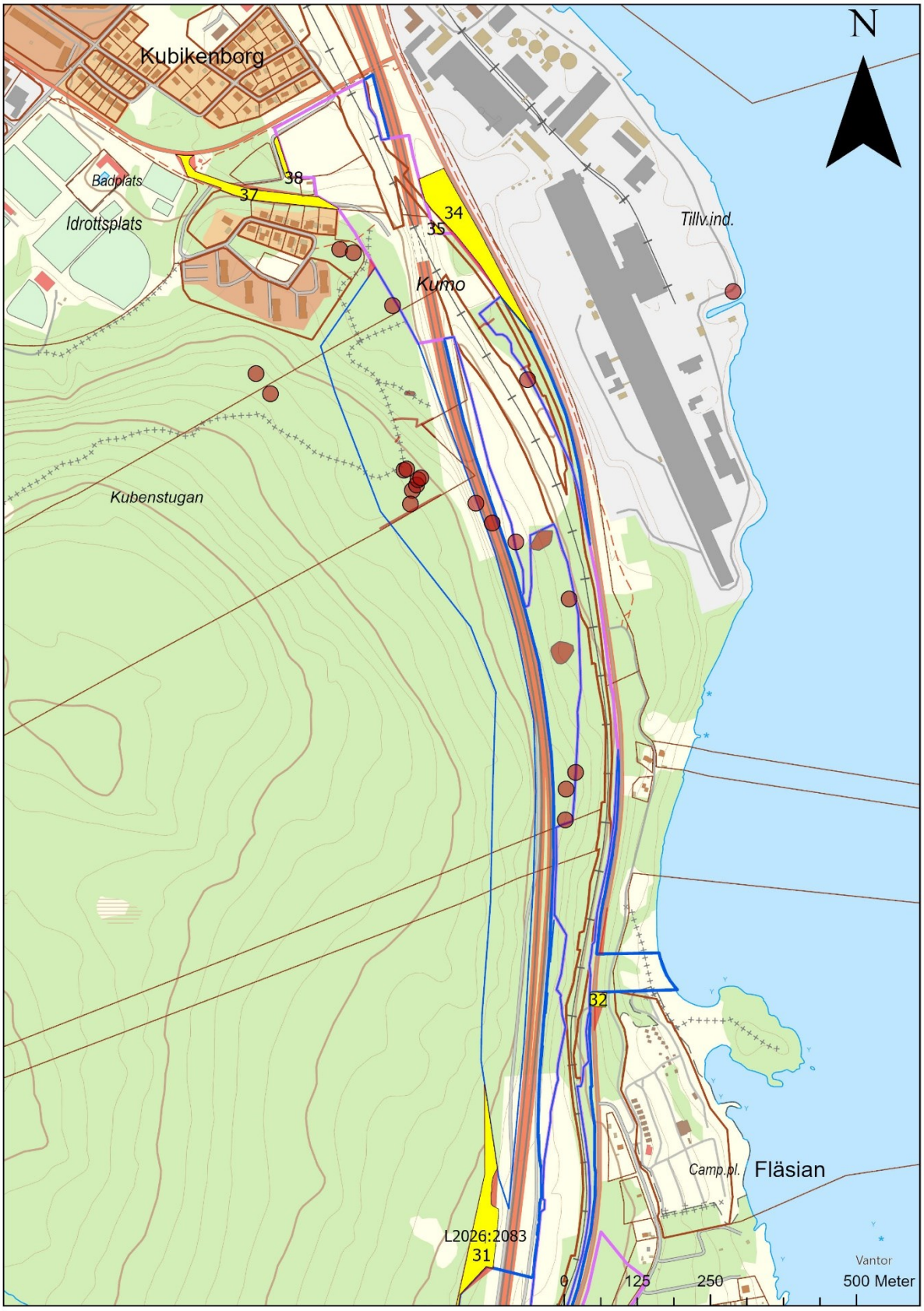

Fig. 3. Kubikenborg - Fläsian. Yta nr 31N-35, 37-38 markerade med gult. Blå och rosa linjer visar tidigare utredningsområden.

Fig. 4. Bredsand, Stockvik. Yta nr 25-29, 31S, 39 markerade med gult. Blå och rosa linjer visar tidigare utredningsområden.

Yta 34-35 och 37-38

Utredningsområdena 34-35 och 37-38 i norra delen av utredningssträckan ligger inom vägar och exploaterade ytor. Inom ytorna har funnits villaområden där bebyggelsen har tagits bort i sen tid och marken är tilljämnad. Vid yta 38 finns äppelträd kvar på en tomt. I närområdet finns flera gravar, närmast är ett röse L1935:912 och en stensättning L1935:1455 (RAÄ 19:1-2). Inga fornlämningar påträffades.

Yta 29, 31, 32

Yta 29 ligger i skogsmark, svagt sluttande mot öst och intill bostadsområde. Jordarten är blockig morän, med mindre stensamlingar och grusiga/sandiga partier. Intill områdets södra del finns L1935:2230, ett långröse undersökt av Adlertz 1896. Marken kring röset är stenig. Inga lämningar kunde ses, men en förundersökning rekommenderas för att inte lämningar ej synliga ovan jord ska komma till skada. Ungefär 50 m NÖ om L1935:2230, mellan gångväg och E4 (inom arbetsområdet men utanför UO för denna inventering) finns 3-4 röjningsrösen, mer eller mindre sammanhängande. Ett är större, ca 7,5 m diam, oregelbundet och ca 1m högt, stenarna består av natursten. I mitten står en stor tall och stenarna är delvis överväxta. Bredsands fäbodar har funnits i närområdet, men det är oklart om röjningsrösena har samband med fäbodarna eller ett senare ursprung. De har registrerats i KMR som ÖKL med lämningsnummer L2026:2284.

Yta 31 ligger på 40-55 m ö h i östsluttande skogsmark bestående av hygge/gallring, bitvis svårframkomligt med nedfallna träd och maskinspår. Jordart blockig morän. Ytan delas med fördel upp i 31S (31 södra) och 31N (31 norra). I SÖ utfyllt intill E4. Genom yta 31S går en grusväg. I norra delen av 31S påträffades husgrunder och stenmurar av block, tegel och betong (koordinater: N6916062.541 Ö622233.985). Byggnaderna syns på flygfoto 1960-75. Över lämningarna ligger nedfallna träd och spår efter skogsmaskiner går genom området.

Yta 31N korsar flera tomter till ett bostadsområde (Övre Fläsian) synligt på flygfoton från 1960-75. En mur mättes in och registrerades i KMR som L2026:2083. Sannolikt hör muren samman med bostadsområdet, som revs inför byggandet av nya E4.

Vid yta 32 var en trumma grävd under vägen (vilket tog upp hela UO).

Fig. 5. L1935:2230, långröse intill yta 29. Foto från S-SÖ.

Fig. 6. Yta 31S, foto från V.

Fig. 7. Stenmur L2026:2083 yta 31N (Övre Fläsian).

Yta 25-28, 39

Yta 25 och 39 ligger i skogsmark bestående av blockig morän strax väster om E4. Yta 39 ligger mellan viltstängslet till E4 och en skogsbilväg och framför allt södra delen ser ut att ha markpåverkan från byggnationen av E4. Inga lämningar påträffades.

Yta 27 och 28 ligger inom tidigare tomtmark och riven bebyggelse.

Yta 26 ligger i svagt östsluttande blandskog i blockig morän. Höjden över havet är ca 35-45 m. Ett gränsröse och en möjlig märkessten påträffades och registrerades i KMR:

L2026:1375, gränsröse, ca 1,2 m i diameter och ca 0,3 m högt, bestående av 0,16 x 0,22 - 0,8 x 0,47 m stora stenar. Det största blocket (visaren?) ligger ned, kanske på grund av att gränsen tagits bort. Gränsröset ligger ej i nuvarande fastighetsgräns, men gränsen fanns med på gamla Ekonomiska kartan och karta från 1792 (Lantmäteriet Akt X37-15-4).

L2026:1396, möjlig märkessten, bestående av en 0,3 x 0,15 m stor gråsten med tre vertikala linjer (naturliga). Stenen är upplagd på ett stort block, ca 2,5 x 2,5 m och ca 1,70 m högt. Vad stenen ska markera är oklart, men blocket med den upplagda stenen avviker och är tydlig i terrängen. På Skogsdelningskarta för Dingersjö by från 1792 (fig. 10.) finns två gränser beskrivna som *Förenings Lina* som kan motsvara både gränsröset L2026:1375 och märkesstenen L2026:1396.

Fig. 8. Gränsröset L2026:1375 med nedlagd visarsten.

Fig. 9. L2026:1396, möjlig märkessten eller gränsmarkering.

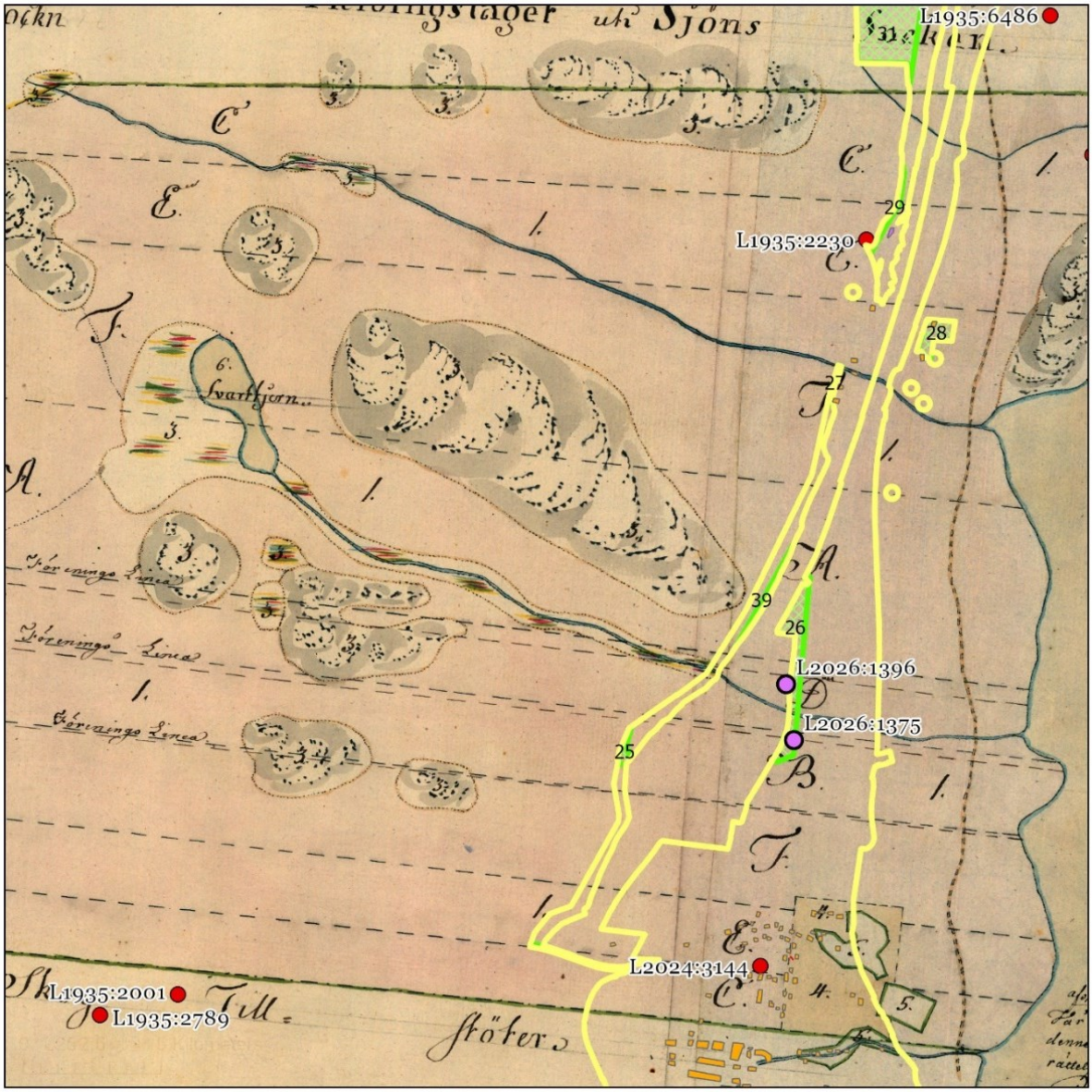

Fig. 10. Dingersjö 1792 (Akt X37-15-4) som bakgrund till UO, som markerats med grönt. Gul markering visar exploateringsområdet. Nr 4 och 5, i kartans nedre högra del, hör till Kvissle fäbodar. I beskrivningen står ”Qwitsle Fäbo Gjärdor” för nr 5 och nr 4 är förmodligen en inhägnad omkring fäbodarna. L2026:1375 och L2026:1396 ligger nära de gränser som nämns som ”föreningslinor” på kartan, ingen av dem är idag gällande gräns.

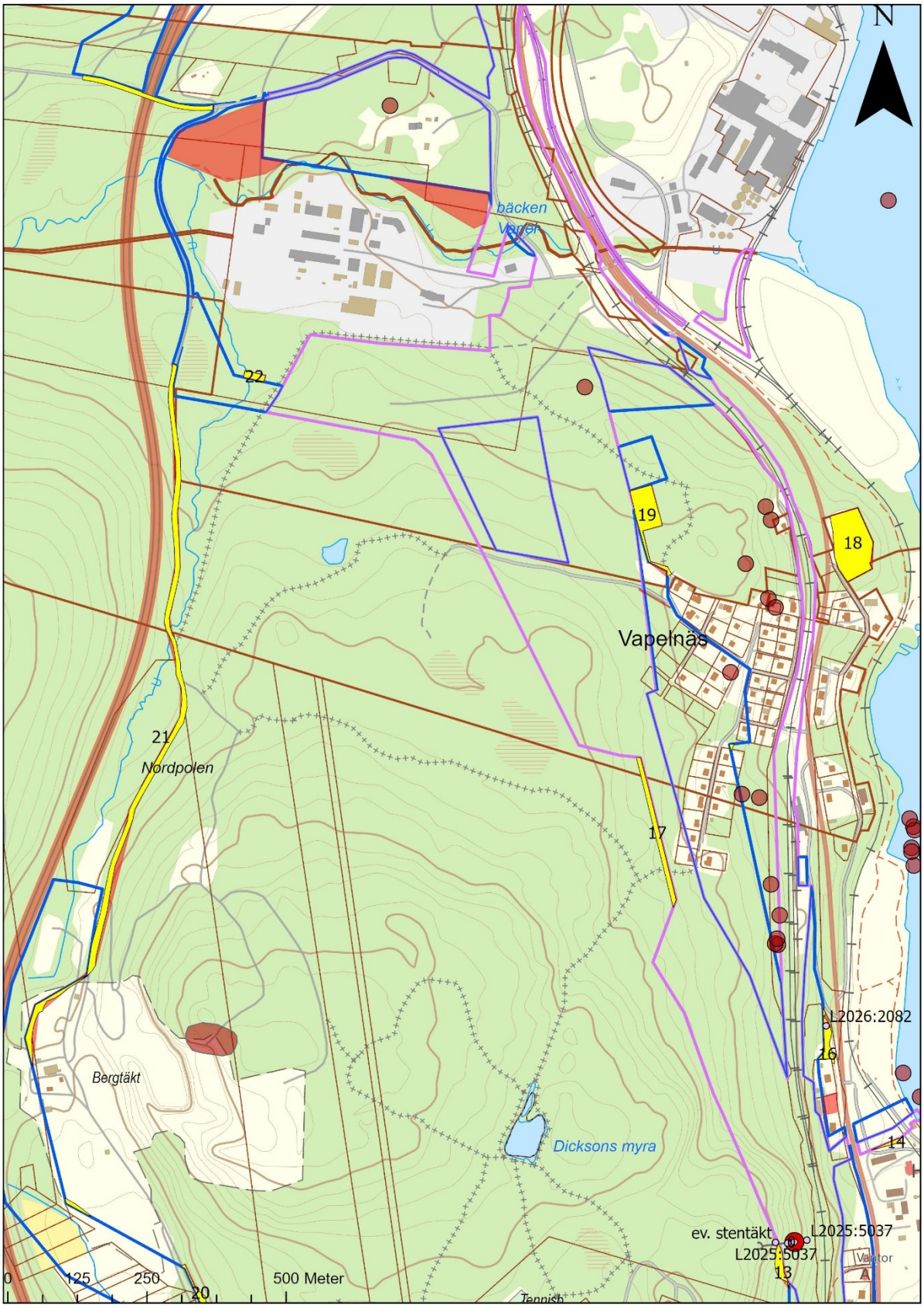

Fig. 11. Vapelnäs. Yta nr 16-22 och 13 markerade med gult. Blå och rosa linjer visar tidigare utredningsområden.

Yta 18-19, 21-22

Yta 18 består av en helt utfylld grusplan, tidigare plats för Skottsunds skola. En stenmur och staket finns kvar. Direkt Ö om UO finns berg och naturliga ytor.

Yta 19 ligger på svagt sluttande skogsmark, markberett gammalt hygge med uppvuxna plantor och sly, ca 1,5-2 m höga. Jordarten är glest blockig morän. Fläckvis grusigt vid provstick med jordsond, men mestadels syntes sten i öppna markytor. Platsen ligger på en forntida udde, ca 40-50 m ö h och närmsta röse (L1935:2686) återfinns på samma nivå, ca 180 m SÖ om UO. Ungefär 200 m N om UO på nivån 35 m ö h finns ett stort röse, L1935:2769. Inga lämningar synliga ovan mark påträffades och jordarten är inte den bästa, men läget kan motivera en utredning steg 2.

Yta 20-21 består av väg eller vägslänt. I Ö delen av nr 20 finns villaområde. Strax N om Ö delen av yta 20 finns en hög, L1935:2263. Om tidigare ej exploaterade ytor tas i anspråk rekommenderas vidare undersökning p g a nära läge till fornlämning. På rågångskarta över Wapelskogen från 1767 (akt X37-15) finns noterat *Öckne fäbodar* Ö om UO.

Yta 22 består av en 30 x 10 m stor yta intill en bäck och i flack myraktig mark med inslag av lera. Små torrbackar finns omkring, med provstick med jordsond var där fin sand/mjäla. Platsen ligger på norra stranden längs en forntida vik (se fig. 2). Inga lämningar ovan jord påträffades.

Fig. 12. Svartvik och Hemmanet, yta nr 10, 12, 13 och 20 markerade med gult. Blå och rosa linjer visar tidigare utredningsområden.

Yta 10-14, 16, 17, 20, 21

Yta 13 ligger i brant och blockig terräng på Ö sidan av Svartviksberget. I norra delen av ytan registrerades stenmuren L2025:5037 samt ristning L2026:1273 på ett block ingående i stenmuren. Stenmuren har lett till ett Kastell uppe på berget. Kastellet användes under Svartviks sågverkstid. Möjligen finns stentäkter i anslutning till muren. Det gick inte att se borrhål eller sprängmärken, men det fanns gott om troligtvis naturligt spräckta och kantiga stenblock i bergsbranten vilka torde ha nyttjats till muren.

Yta 14 består av hårdgjord grusplan intill Svartviksområdet.

Yta 16 består av en plan yta mellan väg och järnväg samt villatomt S om UO. I S delen av ytan fanns en stor betonggrund efter byggnad synlig på flygfoto 1960. Terrängen var svårframkomlig på grund av sly, nedfallna träd och ris. Under nedfallna träd och ris i ytans N del anades ett antal stenar liggandes i rektangulär form, ca 5-6 x 8-10 m. Det var svårbedömt p g a att de var övertäckta, men bedöms som en möjlig husgrund från historisk tid. Lämningen registrerades i KMR som möjlig husgrund, historisk tid med lämningsnummer L2026:2082.

Fig. 13. Yta 16 var bitvis ganska svårframkomlig. Foto från NÖ.

På rågångskarta över Wapelskogen från 1767 (akt X37-15) finns noterat *Fjerdings vägs Stolpe* i anslutning till yta 16. Milstenen finns inte kvar och det är oklart om platsen för milstenen är känd.

Yta 17 ligger i stenig och blockig östsluttande skogsmark strax väster om villaområde Klyvarvägen i Vapelnäs. I områdets mitt finns ett fuktigt parti med en bäck eller dike med modern vattenslang/ledningar. I området finns gamla maskinspår och dumpad sten. Närmsta fornlämningar är ett röse L1935:2745 och en stensättning L1935:2087 ca 150-180 m österut.

Yta 20-21 utgörs av väg eller vägslänt. I östra delen av nr 20 finns villaområde. Strax norr om östra delen av yta 20 finns en hög, L1935:2263. Om tidigare ej exploaterade ytor tas i anspråk där rekommenderas vidare undersökning p g a nära läge till fornlämning. På rågångskarta över Wapelskogen från 1767 (akt X37-15) finns noterat *Öckne fäbodar* öster om UO.

Yta 10 ligger inom tidigare industriområde och Svartviks brädgård och består numera av ett mindre område med lövskog. Den runda ytan som syns på karta intill UO nr 10 består av betong. Området genomskärs av stigar och inom skogspartiet finns betongfundament troligen från en byggnad. På Lantmäteriets flygfoton från 1960 och 1975 syns hur hela området varit plangjort. En järnväg har också gått genom området och rälsen finns kvar.

Fig. 14. Vy över Svartviks brädgård och Sandslån ca 1918-1923. I högerkanten syns sulfitfabriken. SuM-foto 033744.

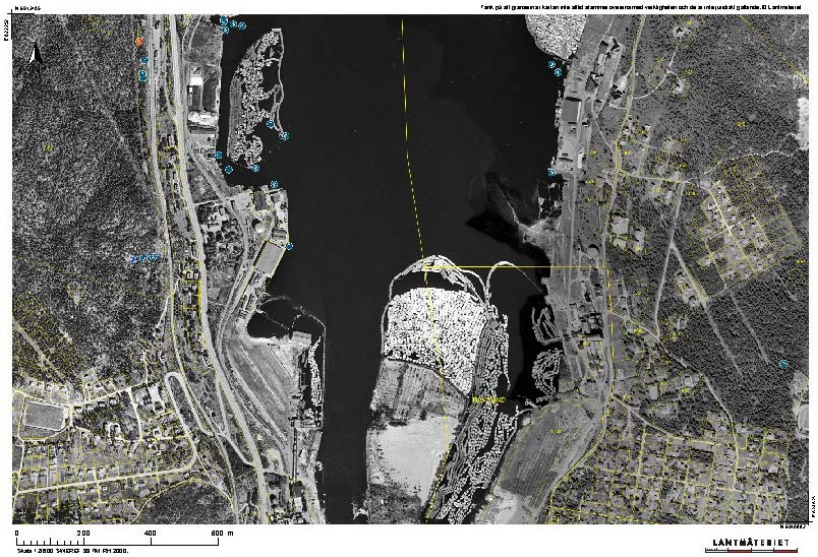

Fig. 15. Flygfoto från 1960, Lantmäteriet. Svartviksområdet med brädgård och timmerhanteringen på Sandslån

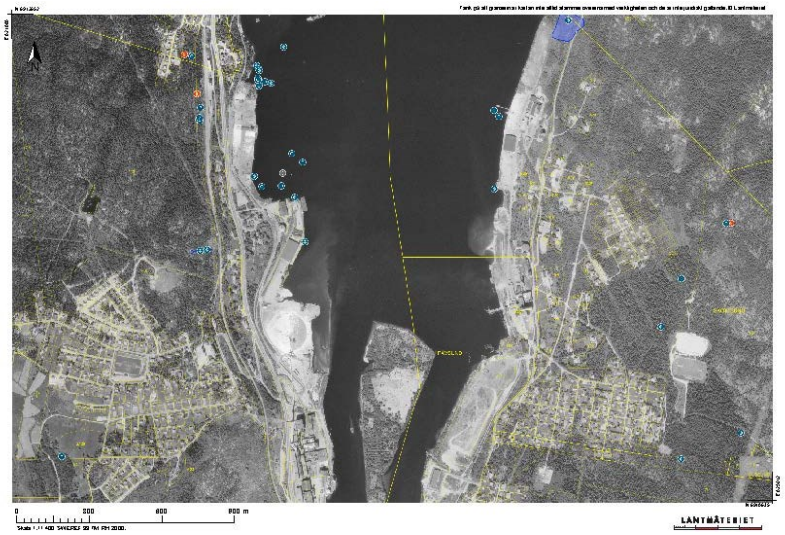

Fig. 16. Flygfoto från 1975, Lantmäteriet. Svartviksområdet.

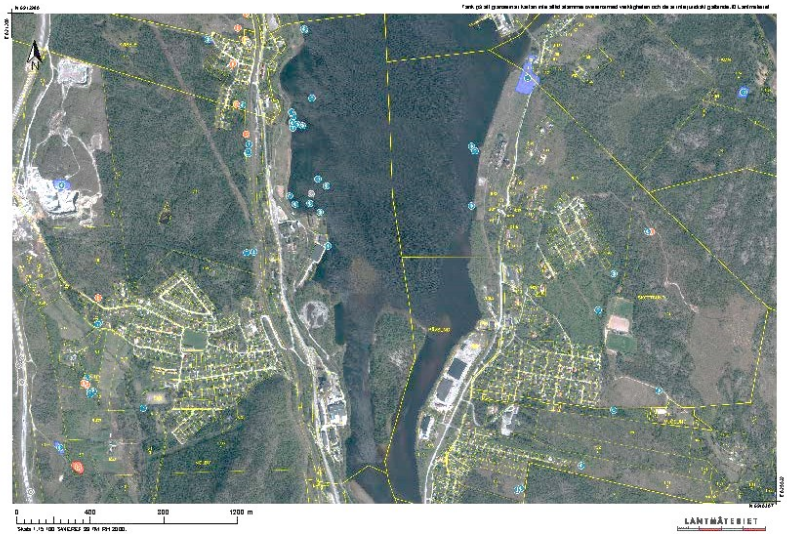

Fig. 17. Flygfoto från 2025, Lantmäteriet. Svartviksområdet och Hemmanet.

Yta 3-9

Ytorna 3-9 består alla av väg, vägren eller tomtmark.

Fig. 18. Kvissleby, yta 8-9 markerade med gult. Blå och rosa linjer visar tidigare utredningsområden.

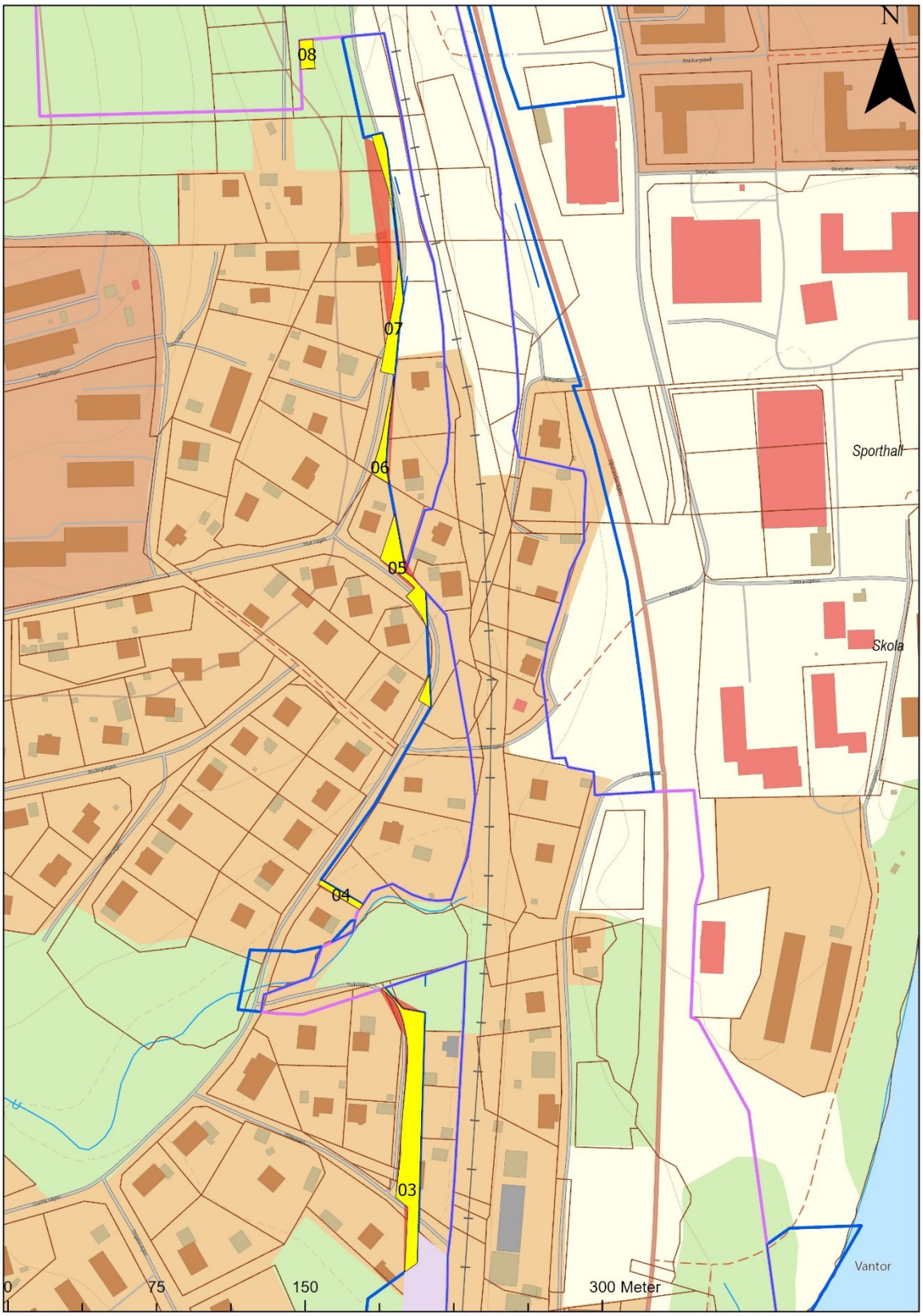

Fig. 19. Kvissleby, yta 3-8 markerade med gult. Blå och rosa linjer visar tidigare utredningsområden.

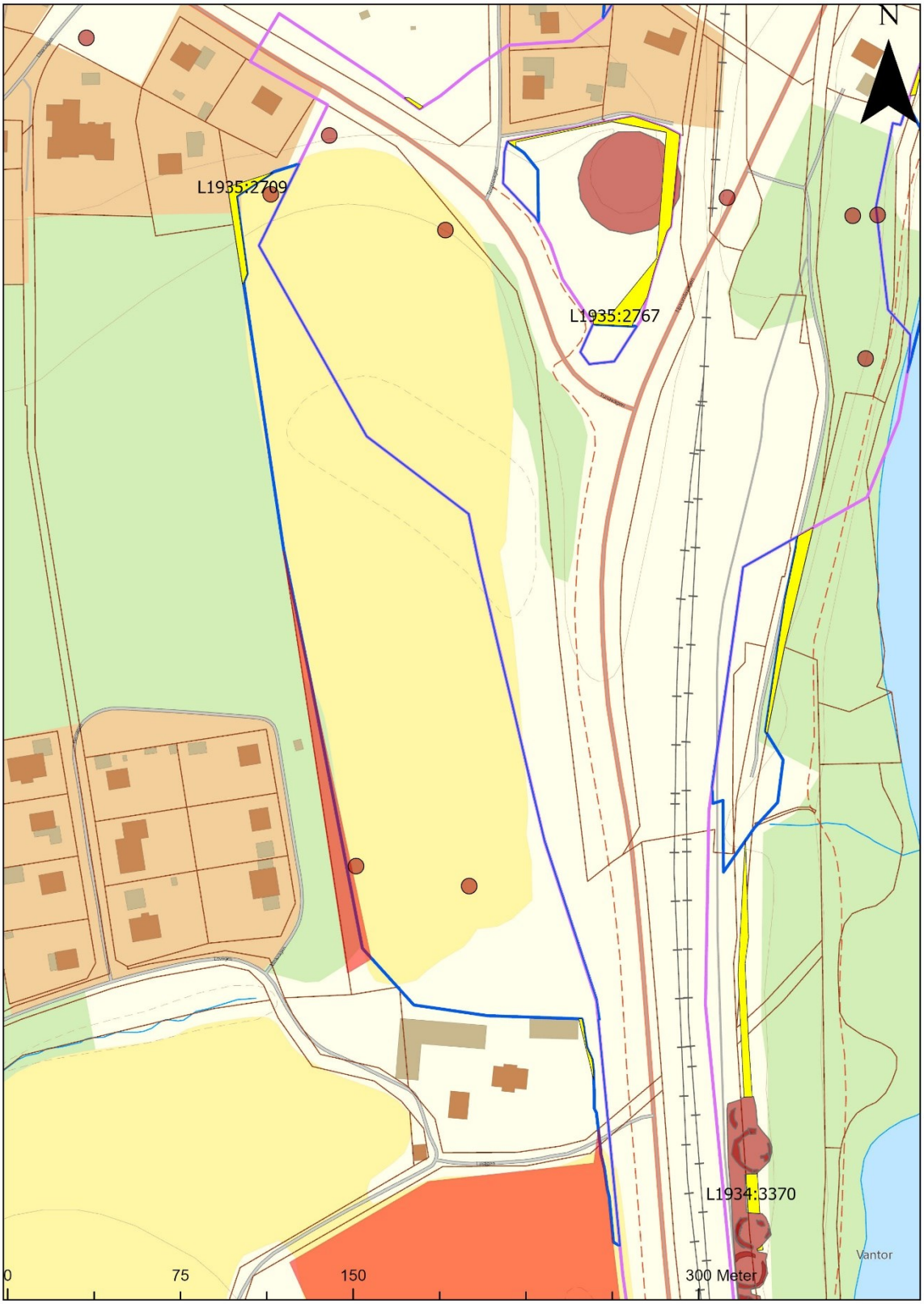

Fig. 20. Kvissle, den sydligaste delen av utredningssträckan. Tingstahögen L1935:2767 är den stora röda i bildens övre del. De överodlade gravarna L1935:3370 är längst ned till höger på kartan. Blå och rosa linjer visar tidigare utredningsområden.

Kvissle

Området längst i söder i Kvissle är bland de arkeologiskt intressantare delarna av sträckan och ligger inom Riksintresseområdet Kvissle-Nolby-Prästbordet och Ljungans gamla utlopp. Här finns den stora Tingstahögen L1935:2767 vid Tingstagärdesbacken och L1935:2767, ett överodlat gravfält från yngre järnålder som undersöktes 2017 (Lindeberg 2018). Flera gravar har funnits öster om Tingstahögen varav två har innehållit Vestlandskittlar.

Fig. 21. Tingstahögen L1935:2767. Foto från V.

Sommaren 2025 gjordes en arkeologisk utredning steg 2 på åkern söder om Tingstahögen, varvid påträffades lämningar från järnålder i form av kokgropar och härdrester, samt en anläggning som daterades till 1500-talet (Gustafsson 2026).

Inga lämningar ovan jord kunde ses inom de aktuella utredningsytorna, som alla var ganska små och smala tillägg till tidigare utredningsområden. Tidigare undersökningar visar att det sannolikt kan finnas fornlämningar ej synliga ovan jord i området.

Yta 12-13 Svartviksområdet

Svartviksområdet är ett av de bäst bevarade industrisamhällena i länet, trots att senare tids exploateringar gjort att bara vissa byggnader finns kvar från flottnings- och sågverkstiden. 1819-20 var starten för industriepoken i Svartvik, då byggdes smedja, kajer, magasin, herrgård, arbetarbostäder m.m. Svartviks lastplats anlades, där togs emot sågade trävaror från Matfors, efter att ha flottats nedför Ljungan till Svartvik för vidare transport ut i världen. 1832-1891 ägdes Svartviks Herrgård av James Dickson & Co. Företaget ägde skog och

industrier från Hälsingland till Västerbotten. 1832 startar Dicksons ett skeppsvarv i Svartvik och 1874 byggdes den första ångsågen. Sågverksamheten pågick fram till 1942. Kring sekelskiftet 1800/1900 började tillverkningen av pappersmassa, Svartviks sulfitfabrik fanns mellan 1906 och 1974. Fabriken var Europas största producent av sulfitmassa under en period. 1934–1974 ingår Svartvik i Svenska Cellulosa Aktiebolaget (SCA). Idag är området ett industriminne och besöksmål som drivs av Sundsvalls museum, föreningar och företag i Svartvik.

Inom tidigare utredd yta finns idag Svartviks kyrka från 1850-talet och två bostadshus. I området finns flera husgrunder/källare av betong. På platsen för husgrunderna fanns fortfarande byggnader på ekonomiska kartan 1967 och flygfoton 1960 och lämningarna efter dem bedöms inte behöva undersökas arkeologiskt. På flygfoto från 1975 var de rivna. I området har också funnits en järnvägsstation och större delen är påverkad i sen tid.

Fig. 22. Svartviksområdet sett från söder, vykort från ca 1902-1912. Området var tätt bebyggt och till höger syns virkesupplagen. Tornet till Svartviks kyrka skymtar längst bort. Bild: Digitalt museum, SuM-foto 031706.

I området finns också Kyrkvägen som går upp mot Hemmanet och kyrkogården som hör till Svartviks kyrka. Längs Kyrkvägen inom yta 12 (karta fig. 12) ligger Gillska stugan från 1850-talet och som är den sista arbetarbostaden som finns kvar från sågverkstiden. För området kring kyrkan och kvarvarande byggnader/arbetarbostäder rekommenderas som minimum en byggnadsantikvarisk dokumentation.

Fig. 23. Gillska stugan inom yta 12. Den sista bevarade arbetarbostaden från sågverkstiden. Foto från SÖ.

Kastell och ristning

Rakt upp på berget, västerut från Herrgården sett, har funnits ett kastell vid yta 13 (karta fig. 12). Det byggdes 1852 och brann ned 1949. Rester av grunden finns kvar på berget och i branten ned mot herrgården finns en lång, rak, murliknande stenkonstruktion. Denna registrerades i KMR som L2025:5037. Muren har enligt uppgift fungerat som trappa från Svartviks herrgård upp till kastellet, där salut sköts vid festliga tillfällen. På ett block i muren finns ett namn eller stenografiska tecken inhugget, samt årtalet 1899. Ristningen lokaliserades med hjälp av Ulrika Stenbäck, Norra Berget, som hade sett den tidigare. Ristningen registrerades senare som en egen punkt i KMR, L2026:1273.

Sannolikt har stenar till muren tagits i närheten och i bergsbranten i anslutning till stenmuren finns möjliga stentäkter. Det var dock otydligt om det var naturligt rasade stenar i branten och registrerades därför ej i KMR.

Fig. 24. L2025:5037 Mur/trappa från Svartviksområdet upp till platsen för kastellet. Foto från Ö.

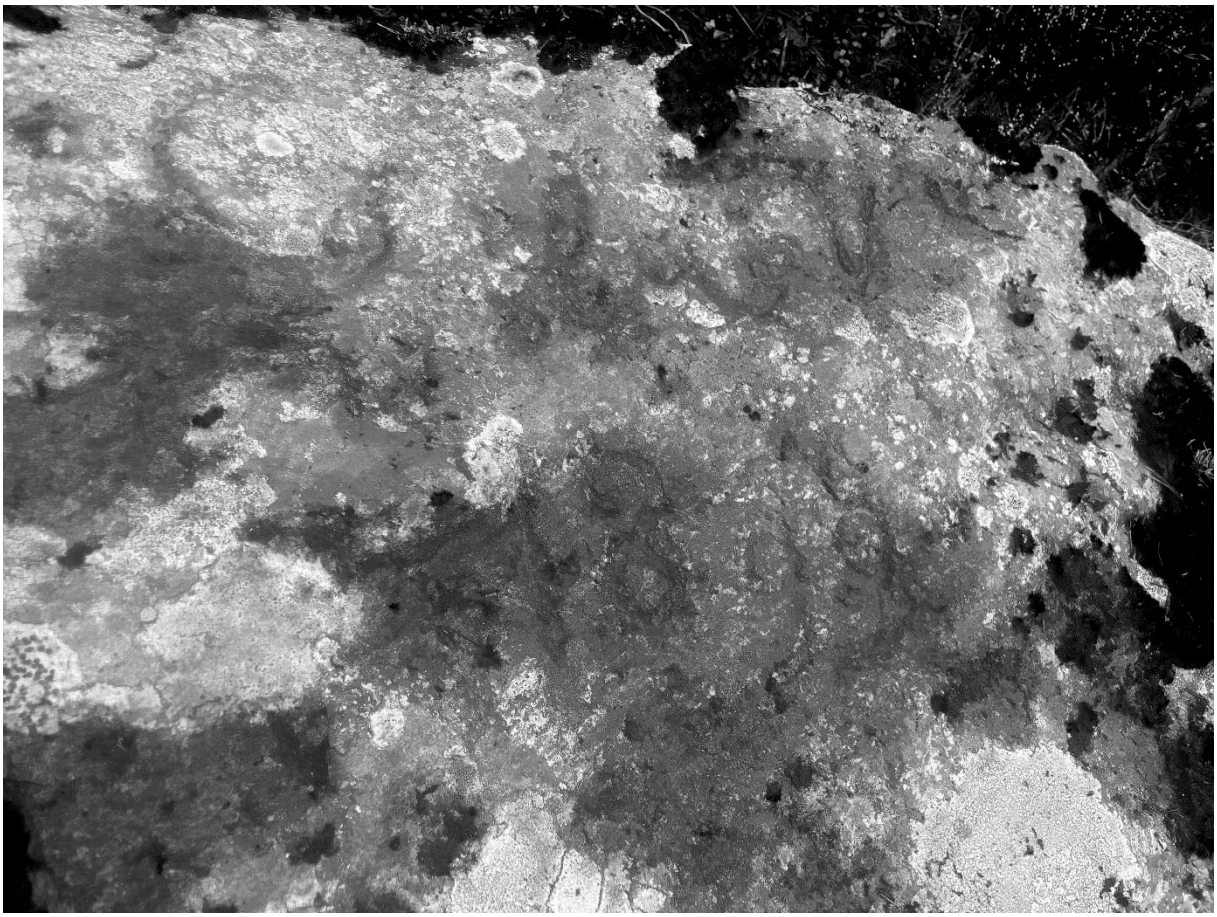

Fig. 25. Ristning L2026:1273 på ett av blocken som ingick i stenmuren L2025:5037. Bildredigering i Photoshop av Madeleine Nilsson.

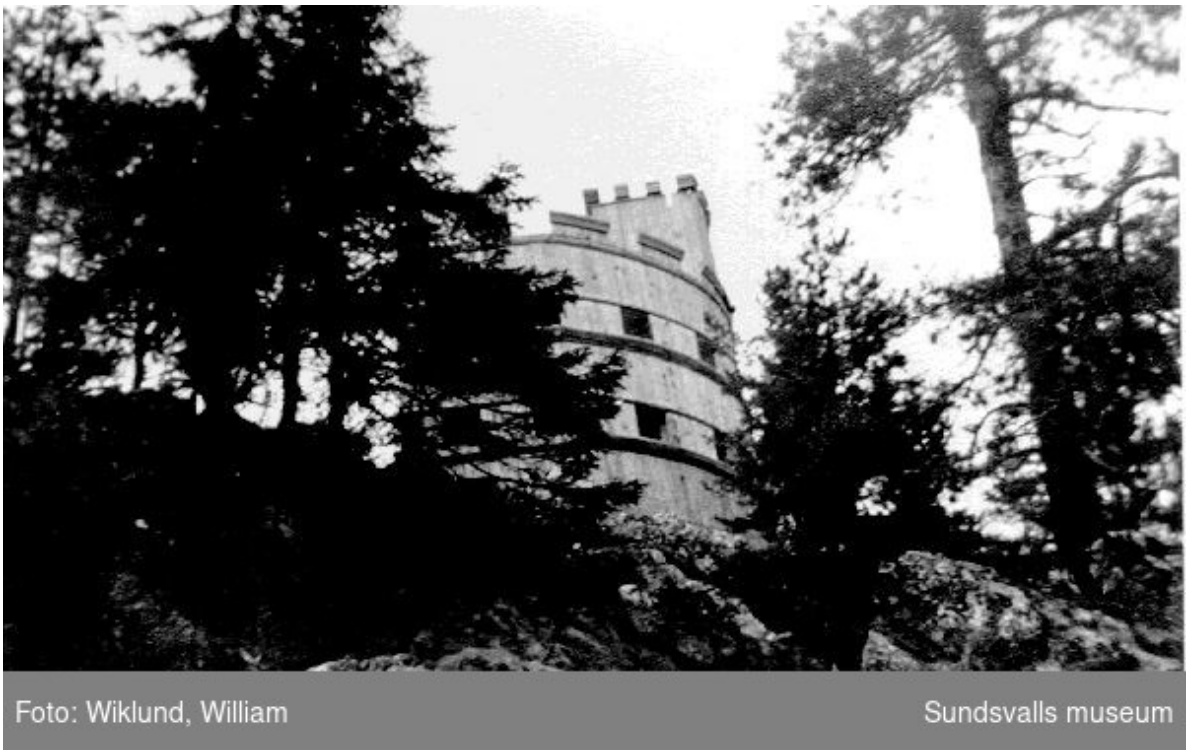

Fig. 26. Bild på kastellet 1942. Bild: Digitalt museum, SuM-foto 017256.

Resultat och diskussion

Förslag till steg 2

De ytor som Västernorrlands museum föreslår till vidare åtgärder, utöver ytor med fast fornlämning, är främst Svartviksområdet och delar av yta 19 som ligger ca 170 m NV om och på samma nivå som ett röse (L1935:2686). Flera rösen finns i närområdet och platsen har varit en udde söder om en vik där Vapelbäcken går idag. Jordarten är glest blockig morän med fläckvis grus/sand. Ytan bestod av uppvuxet hygge med 1,5-2 m hög sly och gran. Maskinspår finns efter senaste avverkning och jordarten är inte optimal, men läget på en udde med andra rösen motiverar en steg 2-utredning.

Yta 29 ligger i anslutning till ett röse, L1935:2230. Läget motiverar en steg 2-utredning eller förundersökning av ytan för att inte lämningar ej synliga ovan jord ska komma till skada. Möjligen kan obebyggda delar av yta 31 räknas höra till samma läge, men hög växtlighet, körspår, rotvältor och ris gjorde ytan svårbedömd.

Vid Gillska stugan (Svartviksområdet, yta 12) har funnits flera arbetarbostäder och detta skulle kunna vara en intressant plats för historisk arkologi, möjligen i kursform, som kan komplettera skriftliga källor och berättelser.

Både ristningen och en stor del av stenmuren L2025:5037 vid yta 13 ligger inom TRV:s arbetsområde och kommer att påverkas av en exploatering. Föreslagna åtgärder är röjning av träd närmast stenmuren för att möjliggöra en fotodokumentation med drönare, samt att mossa och lav borstas av för att söka efter fler ristningar. En noggrannare genomsökning efter fler ristningar längs hela muren bör göras än vad som rymdes inom tidsramen för utredningen. Blocket med ristningen tas tillvara i samråd med Norra Berget och föreningen Svartviks kulturarv.

Ingenting eller väldigt lite är publicerat om Svartviksområdet – en dokumentation av byggnader och området föreslås, där även tidigare historik ingår.

Tidigare registrerade fornlämningar inom UO som berördes av utredningen:

L1935:2230, långröse, undersökt av G. Adlerz, 1896. Ligger stax utanför arbetsområdet vid yta 29. Marken kring röset är stenig. Inga andra lämningar kunde ses, men en förundersökning rekommenderas för att inte lämningar ej synliga ovan jord ska komma till skada. Röset är lättillgängligt nära bostadsområden och gångstråk ett bra objekt att skylta upp för att berätta om fornlämningen. Idag har på privat intiativ satts plastband med reflex runt röset.

L1934:3370, överplöjt gravfält, undersöktes 2017. Ytor i anslutning som inte är påverkade av tidigare arbeten bedöms ha hög potential för fornlämningar. Både gravrännor och brandlager påträffades 2017, trots att ingenting av själva högarna fanns kvar.

L1935:2767, Tingstagärdeshögen. Omgivande markytor ser ut att vara avplanade/tilljämnade och vägsträckningar har ändrats. Någon arkeologisk undersökning av markytorna är inte gjord och det kan mycket väl finnas äldre markytor kvar.

Tekniska och administrativa uppgifter

Västernorrlands museum dnr	2025/81
Länsstyrelsens dnr	2854-2025
Län	Västernorrland
Landskap	Medelpad
Kommun	Sundsvall
Socken	Njurunda-Sundsvall
Fastighet	Dingersjö-Kubikenborg
Lämningsnummer KMR	L1935:2230, L1935:2767, L1934:3370, L2025:5037, L2026:1273, L2026:1375, L2026:1396, L2026:2082, L2026:2083, L2026:2284
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Koordinater mittpunkt	N6918031 E622298 – N6908149 E623281
Höjd över havet	2-70 m.ö.h.
Fältarbetstid	4/9, 9-10/9 2025
Fältpersonal	Maria Lindeberg, Fredrik Gustavsson, Josefin Matala, Västernorrlands museum. Johanna Andersson, Viktor Hollsten, arkeologistuderande från Umeå universitet.
Rapportsammanställning	Maria Lindeberg
Kartering	Esris mobilapplikation Field Maps och ArcGIS Online, programvara ArcGIS Pro

Dokumentationsmaterial i form av fotografier, mätfiler och beskrivningar förvaras på Västernorrlands museum.

Arkivhandlingar

Ärendet förvaras i arkivet på Västernorrlands museum. Ritningar förvaras i Västernorrlands museums topografiska ritningsarkiv.

I ärendet ingår förfrågan om undersökningsplan, undersökningsplan och kostnadsberäkning, beslut samt andra relevanta handlingar.

Referenser

Berglund, Joel & Wennstedt Edvinger, Britta 2014. *Rösegravar på Kumo: arkeologisk undersökning av fornlämningarna Sundsvall 12:1-2 och 20:1-3, Skönsmon, Medelpad, Sundsvalls kommun, Västernorrlands län*. Rapport 2013:03. Arkeologicentrum.

Bygdén, Bengt. 1999. *Översiktlig kulturmiljöinventering 1999*. Stadsbyggnadskontoret, Sundsvalls kommun.

Ekdahl, Nils Johan 1829. *Historiska och Antiqvariska anteckningar, gjorda under en resa i Medelpad år 1829*.

Forsberg, Lennart & Hovanta, Elise. 2005. *Arkeologisk utredning och kulturmiljöinventering inför byggande av mötesstationer längs Ostkustbanan mellan Gävle och Sundsvall*. Kulturmiljövårdarna i Härnösand AB och Stigfinnaren Arkeologi och Kulturhistoria Consulting.

George, Ola, 1996. *Kulturhistorisk utredning avseende sträckan Myre–Vindskärsudde inför planerad ny E4 inom Sundsvalls stad och Njurunda socknar, Medelpad*. Rapport 1996:8. Länsmuseet Västernorrland, kulturmiljövården. Härnösand.

George, Ola, 2010. *Särskild arkeologisk utredning inför nybyggnad av E4 söder om Sundsvall*. Rapport 2010:15. Murberget, Länsmuseet Västernorrland. Härnösand.

Gustavsson, Fredrik 2024. *Arkeologisk utredning steg 1 inför anläggandet av dubbelspår i Dingersjö Sundsvall 2024*. Rapport 2025:5. Länsmuseet Västernorrland. Härnösand.

Gustavsson, Fredrik 2026. *Arkeologisk utredning steg 2 inför anläggande av dubbelspår i Njurunda* Rapport nr 2026:3. Västernorrlands museum. Härnösand.

Hovanta, Elise & Groop, Niklas. 2015. *Njurunda – Kvissle. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2, 2013–2015 Njurunda socken i Medelpad*. Stigfinnaren Arkeologi och kulturhistoria AB.

Lindeberg, Marta. 2016. *Järnålderslämningar och bortodlade gravar i Dingersjö – Kvissle. Arkeologisk utredning och arkeologisk förundersökning*. Rapport 2016:3024. Arkeologikonsult.

Lindeberg, Maria. 2018. *Arkeologisk undersökning av det överodlade vikingatida gravfältet Raä 1268 i Kvissle, Njurunda socken*. Rapport 2018:4. Västernorrlands Museum.

Lindeberg, Maria. & Uvelius, Anton. 2023. *Arkeologisk utredning steg 2 inför dubbelspår Dingersjö-Kubikenborg Sundsvalls kommun*. Rapport nr 2023:6 Västernorrlands museum

Lindqvist, Anna-Karin, 2011. *Arkeologisk förundersökning längs sträckan Övre Bredsand - Skönsmon Raä 12:1-2, 20:1-3 och 79:1 i Sundsvall socken samt Raä 527 i Njurunda socken*. Rapport 12. Angaria. Umeå.

Lund, Anette. 2005. *Svartviks industriminnen. Rekonstruktion av kökträdgården*. Rapport 2005:13. Kulturmiljöavdelningen, Länsmuseet Västernorrland.

Sidenbladh, Karl. 1868. *Fornlämningar i Ångermanland och Medelpad 1864-1868*.

Sundin, Mona. 1999. *Svartviks industrihistoriska miljö. Njurunda socken, Sundsvalls kommun. Restaurering av Herrgårdsparken*. Rapport 1999:11. Avdelningen för kulturmiljövård och dokumentation. Länsmuseet Västernorrland.

Uvelius, Anton. 2021. *Arkeologisk utredning etapp 1 inför anläggande av dubbelspår i Njurunda*. Rapport 2021:11. Härnösand: Västernorrlands Museum.

Åberg, Elisabet 1994. *Dokumentation av Svartviks herrgårdspark*. Rapport 2005:13. Uppdragsverksamheten Ekologi. Länsmuseet Västernorrland.

Öberg, Carina. 1991. *Redovisning av kulturhistorisk utredning för riksintresseområdet inom Kvissle-Nolby-Prästbolet, Njurunda socken, Medelpad, angående nysträckning av E4*. Rapport 1991:19. Länsmuseet, Murberget.

Öberg, Carina. 1991. *Kulturhistorisk utredning med anledning av nysträckning av E4 inom Njurunda socken och Sundsvalls stad, Medelpad*. Rapport 1991:20. Länsmuseet, Murberget.

Elektroniska referenser

https://sundsvallsminnen.se/

https://app.raa.se/open/fornsok/

https://historiskakartor.lantmateriet.se/

Kartmaterial

Höjddata till strandlinjer från ©Lantmäteriet.

Lantmäteriets historiska kartor:

Akt nr	**Karta**	**År**
X37-30-2	Storskifte. Nolby skog, Qvissle & Dingersjö fäbodar	1767
X37-15-2 och 22-nju-56	Vapelskogen rågångskarta	1767
X37-15-2	Storskifte, Dingersjö	1767
X37-25-1	Storskifte, Kvissle	1778
X37-15-3	Storskifte, Dingersjö	1787
X37-15-4	Storskifte, Dingersjö	1787-1792
22-nju-219	Laga skifte, Hemskog och inägor, Kvissle by	1860
22-nju-252	Laga skifte, Kvissle by	1876
22-nju-186	Laga Skifte, Nolby	1845
22-skv-4	Vapelskogen	1862
Ekonomiska kartan		
17H1g	Njurunda	1967
17H1f	Bunsta	1964
17H2f	Vaple	1967
17H3f	Skönsmon	1966
17H2G	Svartvik	1967
17H3G	Kubikenborg	1967
	Generalstabskartan	1901-1948

Bilaga 1. Lämningslista

Nyregistrerade lämningar ÖKL

L.nr.	Lämningstyp	Beskrivning	Bedömning
L2025:5037	Övrigt	Stenmur, ca 70 m lång (V-Ö), 1-1,5 m bred och 0,2-1 m hög, kallmurad, bestående av kantiga block 0,3-1 m stora. Bitvis raserad, men som högst i tre skikt. I Ö förstörd av kraftledning och järnväg. I V rundad, U-formad grund (ca 10 m i diam) till kastell från Svartviks sågverkstid. På ett av blocken i muren finns ett namn eller stenografiliknande tecken och årtalet 1899 inhugget.	ÖKL
L2026:1273	Ristning, medeltid/ historisk tid	Ett namn eller stenografiska tecken och årtalet 1899 inhugget på block, med måtten 1,15 x 0,75 x 0,4 m. Den ristade ytan är 0,4 x 0,5 m st. Blocket ingår i stenmuren L2025:5037.	ÖKL
L2026:1375	Gränsmärke	Gränsmärke, ca 1,2 m i diam och 0,3 m h, bestående av 0,2–0,8 m st stenar. En större liggande flat sten har troligen varit upprest. Ej i befintlig gräns.	ÖKL
L2026:1396	Övrigt	Möjlig märkessten. Stenen är uppenbart upplagd på blocket, ev. markering för t.ex stig eller gräns. Blocket är markant i omgivningen. På historisk karta Dingersjö 1792 (Akt X37-15-4) finns en gränslinje som blocket kan överensstämma med. Ej i befintlig gräns.	ÖKL
L2026:2082	Husgrund, historisk tid	Möjlig husgrund, ca 8-10 x 5-6 m stor (N-S) bestående av natursten. Stenarna knappt förhöjda över marknivå.	ÖKL
L2026:2083	Hägnad	Stenmur, 21 x 1,2 m (N-S) och 0,6 m h, best. av både spräng- och naturblock, 0,7 x 0,1 m i storlek. Ca 3 varv, i toppen småsten.	ÖKL
L2026:2284	Röjningsröse	Område med röjningsrösen, ca 25 x 10 m (NÖ–SV), bestående av 3-4 röjningsrösen, oregelbundna och mer eller mindre sammanhängande, bestående av rundade stenar 0,05-0,25 m st. Det största är ca 7,5 m diam, oregelbundet och ca 1m högt. I mitten står en stor tall och stenarna är delvis överväxta med mossa och ris. Röjningsrösena ligger mellan gångväg och E4, ytan otydligt röjd. Bredsands fäbodar har funnits i närområdet, men det är oklart om röjningsrösena har samband med fäbodarna eller uppkommit senare.	ÖKL

Återbesökta fornlämningar

L.nr.	Lämningstyp	Beskrivning	Bedömning
L1935:2230	Röse	Långröse, 14x8 m (N-S) och 0,7-1,3 m h. Stenarna är i regel 0,2-0,4 m st, mest rullstenar. I N och Ö kanten syns sporadiskt lagda stenar, 0,2-0,4 m h och 0,5-1 m l. I mitten är en grop,10x4 m (N-S) och 0,4-0,8 m dj. Gropen är uppkommen genom kraftig omplockning, varför hela röseytan är ojämn och oregelbunden. Från gropen åt NV är en öppning, 1-1,5 m br och 0,8 m dj. Röseytan är endast svagt övermossad, mest i kanterna. I röseytan förekommer enstaka skarp- kantade stenar, av vilka några verkar sprängda. I NÖ hörnet finns en liten tegelbit. Röset är delvis övermossat och beväxt med en mindre gran och enstaka aspsly. På och nära långrösets S del finns några sprängstenar och ett par asfaltsbitar uppslängda. Långröset är undersökt av G.Adlerz, 1896. I S var röset orubbat och man fann där trekoncentriska grupperingar av stenar. I bottenlagret av dessa hittades endast kol. 2 m SSV om långröset finns stenansamlingar i markytan, sannolikt fyllning för vägen.	Fornlämning
L1935:2767	Hög	Tingstahögen. Hög 38 m diam och 4-5 m h. Krönet bildar ett svagt SÖ-sluttande plan ca 10 m diam. Markväxtligheten på krönet består av torrmossa, i övrigt av frodigt gräs. I ytan av högen är ett flertal stubbar. I anslutning till den V kanten av högen är en större sten, 1 m st. Högen är välbevarad, eventuellt tidigare restaurerad. Omgivande markytor ger intryck att genomgående vara avplanade.	Fornlämning
L1934:3370	Gravfält	Gravfält, undersökt och borttaget, 125x25 (N-S) bestående av 6 högar, runda, mellan 11-14 m diam. Enligt karta från 1778 finns 6 runda markeringar för odlingshinder i linje parallellt med älven. Vid slutundersökning 2017 konstaterades rester av kantrännor från 5 eventuellt 6 gravar, samt ett brandlager med rikliga mängder brända ben, några nitar, ett handtag av järn och järnfragment. Södra delen av brandlagret utgör sannolikt del av en ränna till en 7:e grav. Förutom i brandlagret (grav 6), som innehöll rikliga mängder brända ben, hittades enstaka	Fornlämning

		brända ben inom samtliga gravar/rännor. Den osteologiska analysen visade att ben från människa fanns i grav 3, 4 och 6. Grav 6 (brandlagret) och grav 4 kunde dateras på brända ben från människa till 890-1020 e. Kr respektive 960-1040 e.Kr. Inom begränsningen (rännorna) för gravarna fanns flera anläggningar. Dateringar från rännor och övriga anläggningar gav spridda resultat; från 890-1020 e.Kr. (ränna grav 7) fram till 1600-talet (grav 3). Längst i söder av undersökningsområdet fanns också 5 gropar/anläggningar. En av dem daterades till 1470-1650 e. Kr.	

Bilaga 2. Områdesanteckningar

Yta	**Kvissle, ytorna kring Tingstahögen L1935:2767 och L1935:3370**
Terräng	Tidigare åkermark, intill vägar, järnväg och tomt
Vegetation	Gräs, huvudsakligen
Fuktighet	Torrt
Jordart	Sand/mjäla
Bebyggelse/exploatering	Ja
Fornlämningspotential	Ja, men ej orört
Till steg 2	Ja

Yta	**3, 4, 5, 6, 7, 9**
Terräng	Väg, vägren eller tomtmark
Bebyggelse/exploatering	Villaområde, väg. Se Ekonomen.
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**9**
Terräng	Väg, vägren eller tomtmark. Utfyllt.
Bebyggelse/exploatering	Villaområde, väg. Se Ekonomen.
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**10**
Terräng	Tidigare industriområde
Vegetation	Lövskog, blandskog
Fuktighet	Torrt
Jordart	Grus, fyllmassor
Bebyggelse/exploatering	Se Ekonomen och flygfoto.
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**12** Gillska stugan
Terräng	Igenvuxen tomtmark + vägslänt
Vegetation	Lövsly + större träd. Gräs
Fuktighet	Torrt
Jordart	Grus + utfyllt
Bebyggelse/exploatering	Gillska stugan, Svartviksområdet
Fornlämningspotential	ev. ÖKL Tidigare arb.bost. likn. Gillska stugan

Till steg 2	Hist. Arkeologi? Byggnadsdokumentation av svartviksområdet

Yta	**13**
Terräng	Brant och blockig bergssluttning
Vegetation	Skog, gran-/blandskog, löv, gran, gamla knotiga tallar, mossa, ris, ek (skott)
Fuktighet	Torrt
Jordart	Berg
Bebyggelse/exploatering	Mur, kastell
Fornlämningspotential	Nej. Möjligen stentäkter till Kastell och mur
Till steg 2	Murdelen dokumenteras med drönare och stenblocket med ristning dokumenteras och tas tillvara. Grundlig genomsökning efter fler ristningar.

Yta	**16**
Terräng	Plan yta mellan väg och järnväg. Tomt (villa) i N kant
Vegetation	Lövskog, nedfallen/rasad, sly
Fuktighet	Torrt
Jordart	Mjäla
Bebyggelse/exploatering	Stor betonggrund i S + stengrund i N. ÖKL
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**17**
Terräng	Östsluttande bergskant, mest brant i mitten
Vegetation	Blandskog, gran, bärris
Fuktighet	Torrt. Fuktigt parti i mitten – bäck/dike med modern vattenslang/ledningar
Jordart	Stenig morän
Bebyggelse/exploatering	Enstaka gamla maskinspår, dumpad ste
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**18**
Terräng	Grusplan. Utfyllt
Vegetation	Lövträd i kanterna
Fuktighet	Torrt
Jordart	Utfylld grusplan. Berg i Ö
Bebyggelse/exploatering	Tidigare skola. Stenmur och staket kvar
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**19**
Terräng	Svagt sluttande, gammalt hygge, markberett
Vegetation	Gräs, sly, bärris ,tallplantor + uppvuxen gran/löv/sly ca 1,5-2 m h, Planterad tall ca 0,5 m höga.
Fuktighet	Torrt
Jordart	Morän. Glest blockig. Grus/sand mellan stenarna. Mest sten i öppna markytor.
Bebyggelse/exploatering	-
Fornlämningspotential	Platsen ligger på en forntida udde intill vik, ca 40-50 m ö h och närmsta röse L1935:2686 återfinns på samma nivå, ca 180 m SÖ om UO.
Till steg 2	Ev delar av, jordarten en nackdel

Yta	**20**
Terräng	Väg/vägsläntt. Skogsmark I Ö villaområde
Vegetation	Tall, löv, gräs
Fuktighet	Torrt
Jordart	Grus
Bebyggelse/exploatering	Ja. V. delen mellan vägar + i vägsläntt. Ö delen
Fornlämningspotential	Gravhög N om UO
Till steg 2	I anslutning till högen om ej exploaterade ytor tas i anspråk, annars inte

Yta	**22**
Terräng	Blandskog. Bäck. Flack myraktig mark, inslag av lera. Små torrbackar på väg till UO
Vegetation	Lövsly, gran, gräs, ormbunkar
Fuktighet	Blött
Jordart	Mjäla
Bebyggelse/exploatering	Skogsmark S om fabrik
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**25**
Terräng	Skogsmark, svagt sluttande.
Vegetation	Blandskog, gran, tall, löv. Bärris, gräs, mossa, ormbunkar
Fuktighet	Torrt
Jordart	Morän, block
Bebyggelse/exploatering	Nej
Fornlämningspotential	-
Till steg 2	-

Yta	**26**
Terräng	Östsluttande skogsmark
Vegetation	Blandskog. Gran, tall, löv, bärris, gräs
Fuktighet	Torrt
Jordart	Blocking morän (0,5 – 1,5 m) + mindre sten.
Bebyggelse/exploatering	Nedanför macken. Skog, gallrat, markberett
Fornlämningspotential	ÖKL 2 gränsmarkeringar
Till steg 2	Nej

Yta	**27**
Terräng	Tidigare tomtmark – omgrävt mellan vägarna. Se gamla ekonomkartan
Vegetation	Björk, rönn, gräs, blommor
Fuktighet	Torrt
Jordart	Sand
Bebyggelse/exploatering	Ja
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**28**
Terräng	Östsluttande. Rivna hus. Exploaterat. Grävt, fyllmassor.
Vegetation	Gräs. Var träd innan enligt markägaren
Fuktighet	Torrt
Jordart	Block, grus
Bebyggelse/exploatering	Tidigare villaområde, se gamla ekonomen,
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**29**
Terräng	Svag östsluttning. Skogsmark intill bostadsomr. samt väg i Ö och S
Vegetation	Blandskog. Gran, tall, löv. Gräs, mossa, ris
Fuktighet	Torrt
Jordart	Blockig (stor-) morän med mindre stensamlingar
Bebyggelse/exploatering	Intill
Fornlämningspotential	Kan vara. Röse L1935:2230 ligger intill områdets S-del.
Till steg 2	Ja (men svårgrävt i morän, finare ytor kan finnas emellan

Yta	31 N
Terräng	Östsluttande skogsmark. Smala delen i S är utfyllt mot väg
Vegetation	Blandskog, mest löv. Enstaka större tall + smågran. 2 m h gräs, bärris, örter. Gammal gallring
Fuktighet	Torrt
Jordart	Blockig morän. Bitvis oframkomligt, särskilt i N med stora block
Bebyggelse/exploatering	Nu rivna hus finns ungefär i mitten av område. Se hist flygfoto och gamla ekonomen.
Fornlämningspotential	Nej. [ÖKL nr. 30 tegel och betong + trädgårdsväxter]
Till steg 2	Nej

Yta	31 S
Terräng	Skogsmark, hygge (gallring)
Vegetation	Lövträd, asp, björk, glesa tallar. Gräs, örter
Fuktighet	Torrt
Jordart	Morän, block, grus
Bebyggelse/exploatering	Ja, se gamla ekonomen/flygfoto. ÖKL 29, gård/villaomr/st.
Fornlämningspotential	Kanske S delen som ej varit bebyggd. Dålig sikt, 2 m högt gräs, körspår, rotvältor, ris. Morän.
Till steg 2	Kanske S halvan, men svårschaktat.

Yta	32
Terräng	Vägslänt, asfalt, trumma
Vegetation	Björk, asp, sälg, sly, gräs
Fuktighet	-
Jordart	Grus
Bebyggelse/exploatering	Vägar
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	34
Terräng	Tidigare villaomr och väg
Vegetation	Blandad. Löv, gräs
Bebyggelse/exploatering	Villaområde och väg intill järnväg, se gamla Ekonomen
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**37**
Terräng	Asfalterad väg, branta sidor. Ö del berg, spräckt troligtvis för vägen
Vegetation	Blandad. Löv, gräs
Fuktighet	Torrt
Jordart	Berg, grus
Bebyggelse/exploatering	Vägkant/ tidigare tomtmark
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Yta	**38**
Terräng	Gammal väg/exploaterat, gammal tomt
Vegetation	Björk, asp, äppelträd, sly
Fuktighet	Torrt
Jordart	Sand
Bebyggelse/exploatering	Villaområde på gamla Ekonomen
Fornlämningspotential	Troligen förstört, grävt/urschaktat
Till steg 2	Nej

Yta	**39**
Terräng	Skogsmark – smal limpa mellan E4 och skogsbilväg
Vegetation	Mestadels sly
Fuktighet	Torrt
Jordart	Morän, berg, grovt grus
Bebyggelse/exploatering	Påverkat från vägarna, båda sidor – tilljämnat från E4
Fornlämningspotential	Nej
Till steg 2	Nej

Bilaga 3. Kartor

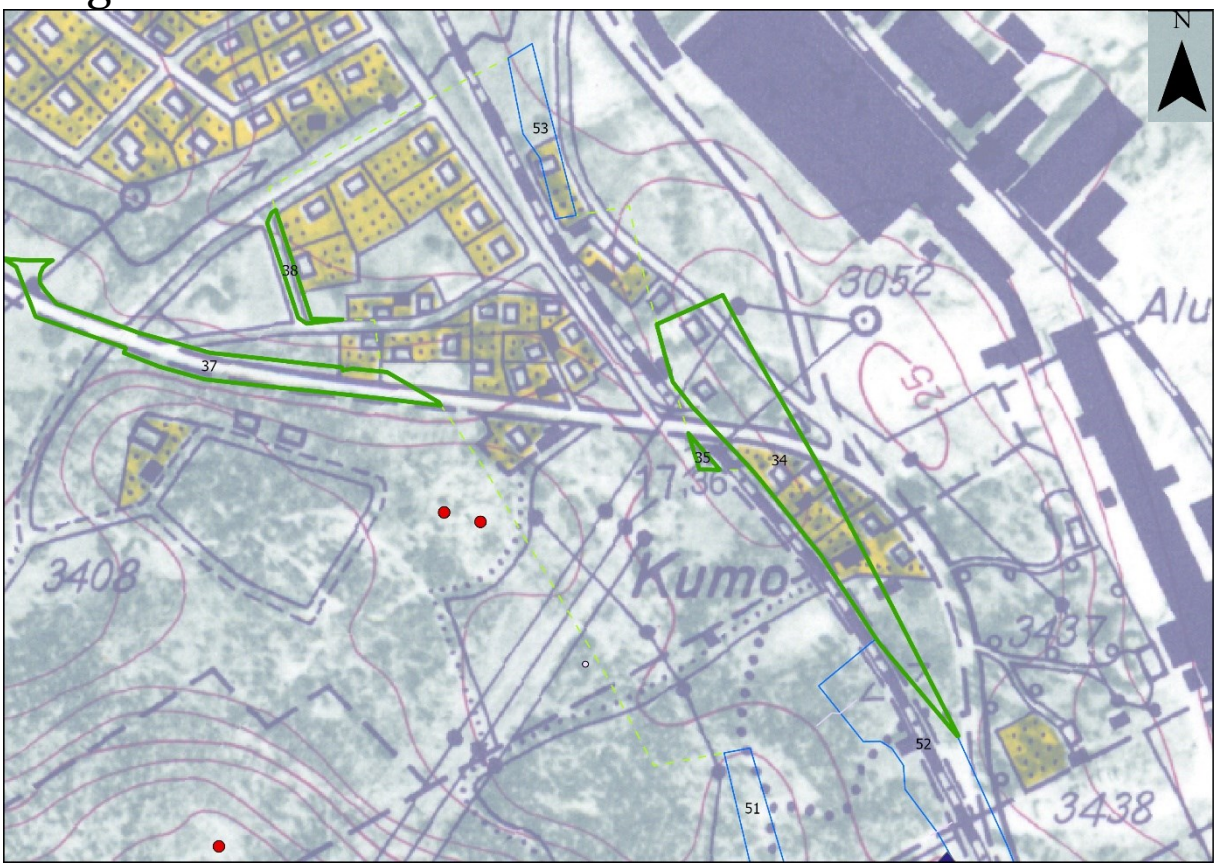

Fig. 27. Utredningsyta 34-35, 37-38 markerade med grönt på Ekonomiska kartan 1966-67

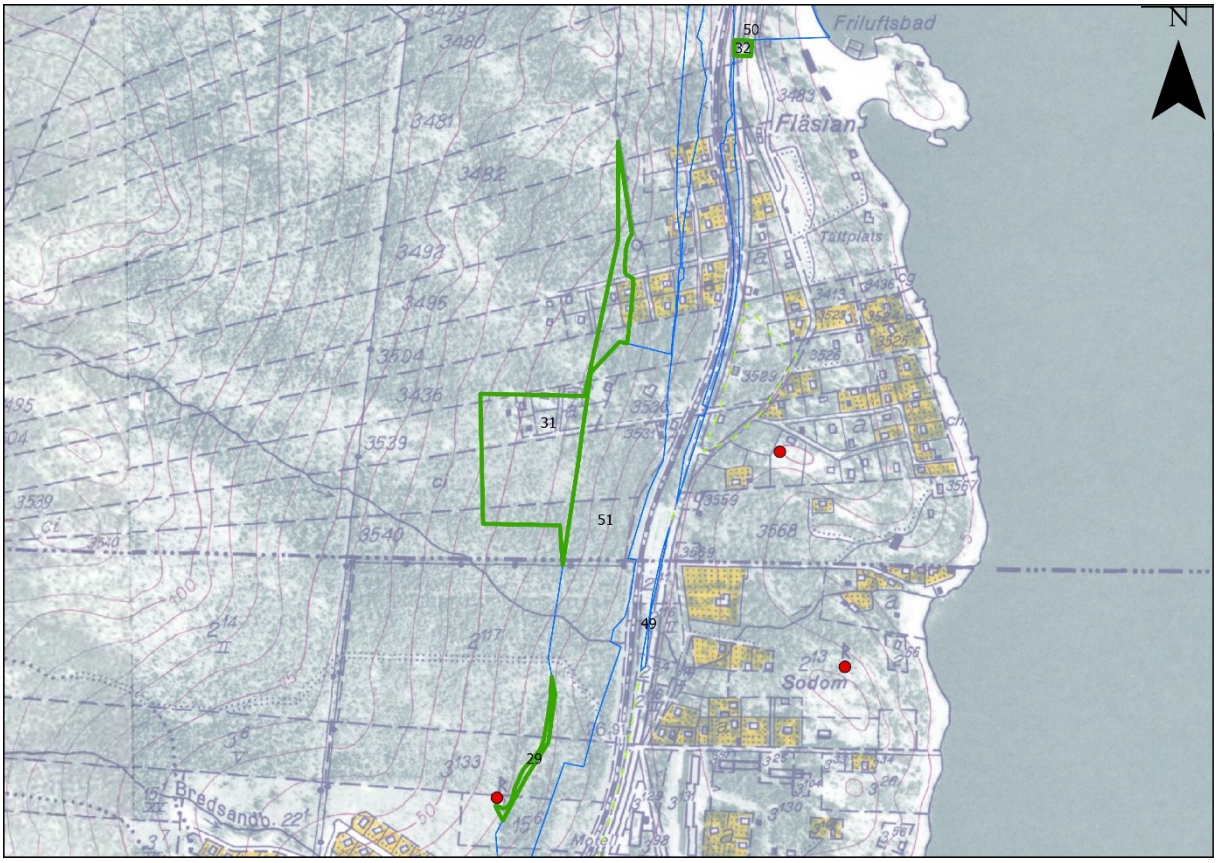

Fig. 28. Utredningsyta 29, 31-32 markerade med grönt på Ekonomiska kartan 1966-67

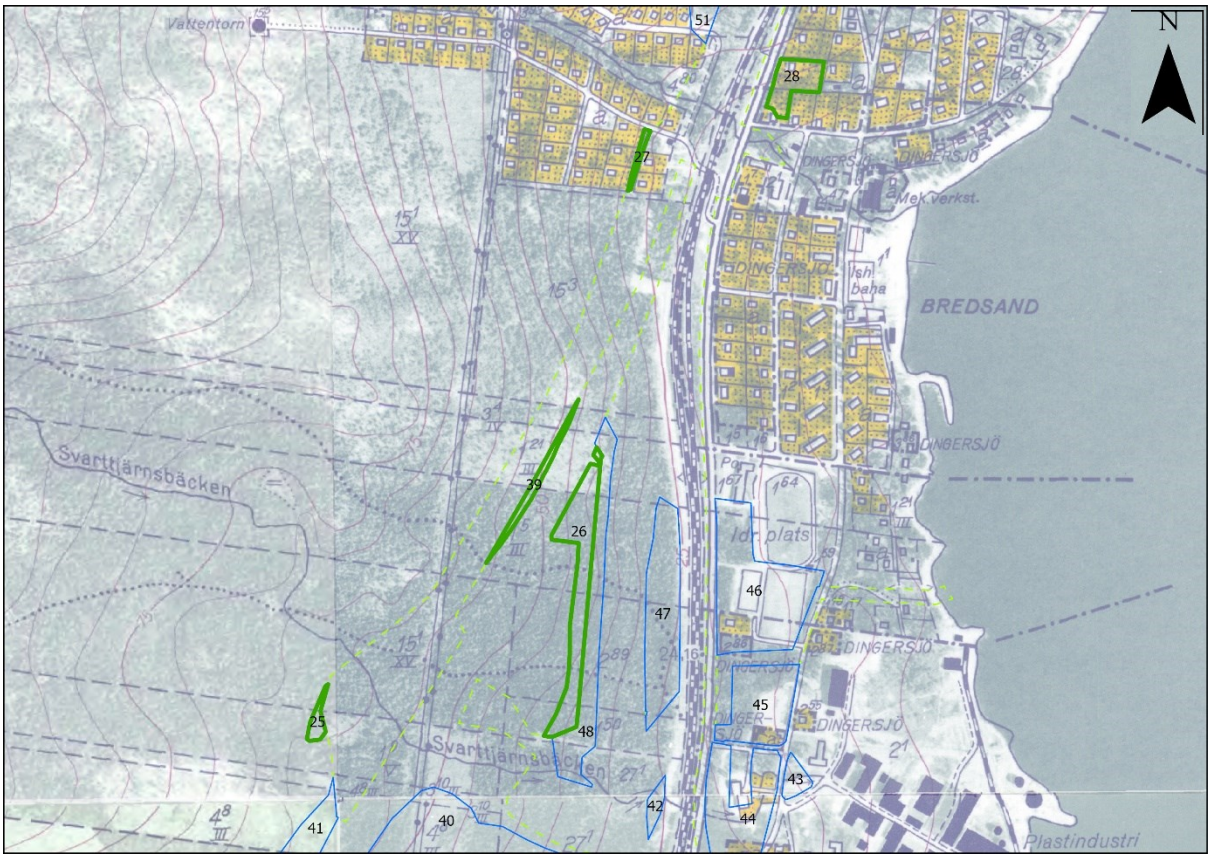

Fig. 29. Utredningsyta 25-28, 39 markerade med grönt på Ekonomiska kartan 1966-67

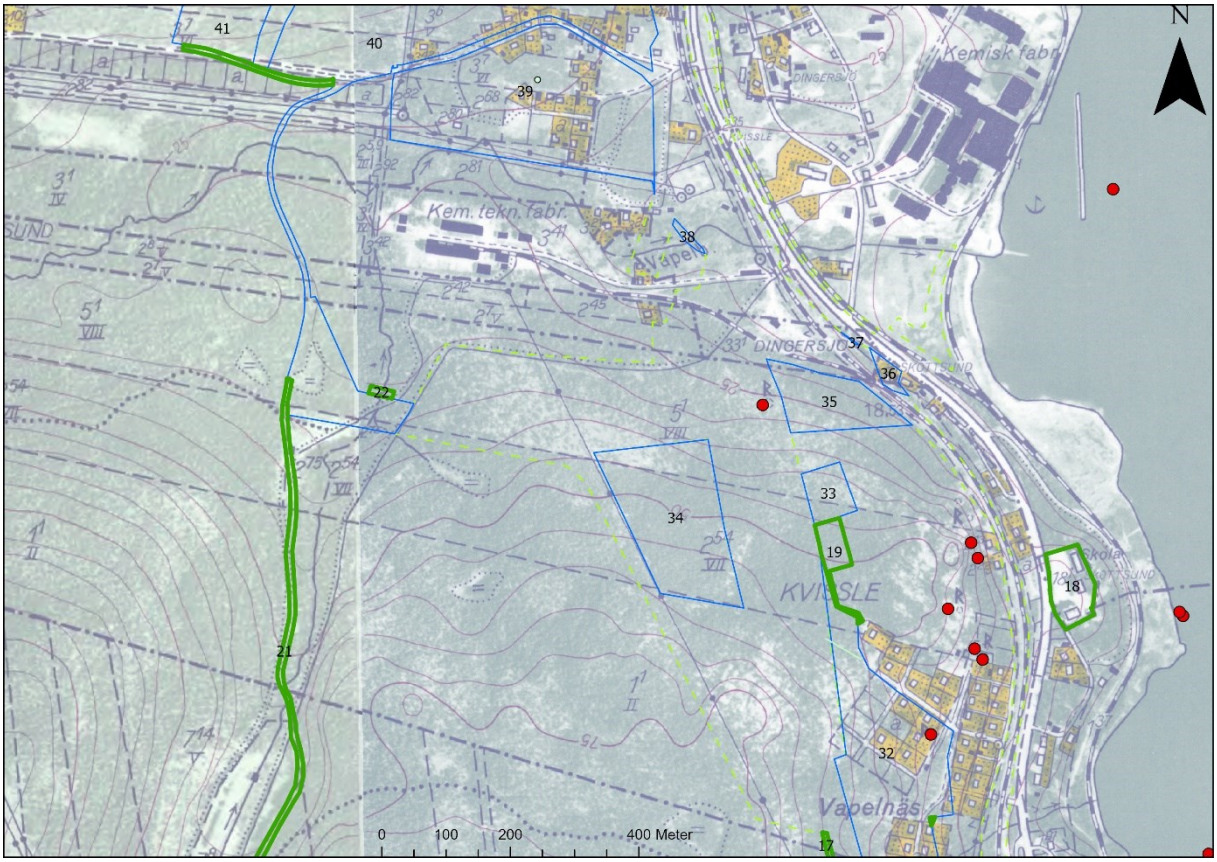

Fig. 30. Utredningsyta 8-19, 21-22 markerade med grönt på Ekonomiska kartan 1966-67

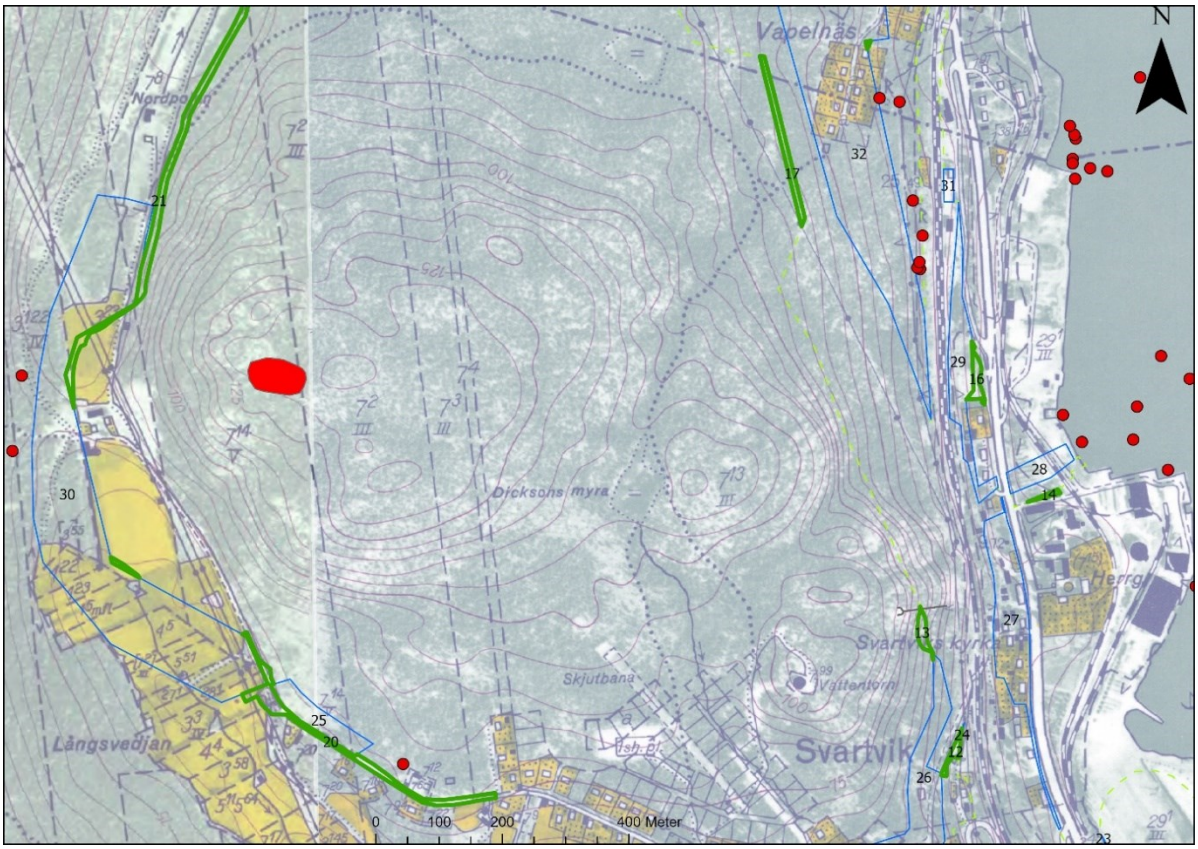

Fig. 31. Utredningsyta 13, 14, 16, 17, 20, 21 markerade med grönt på Ekonomiska kartan 1966-67

Fig. 32. Utredningsyta 10 + onumrerad markerade med grönt, på Ekonomiska kartan 1966-67

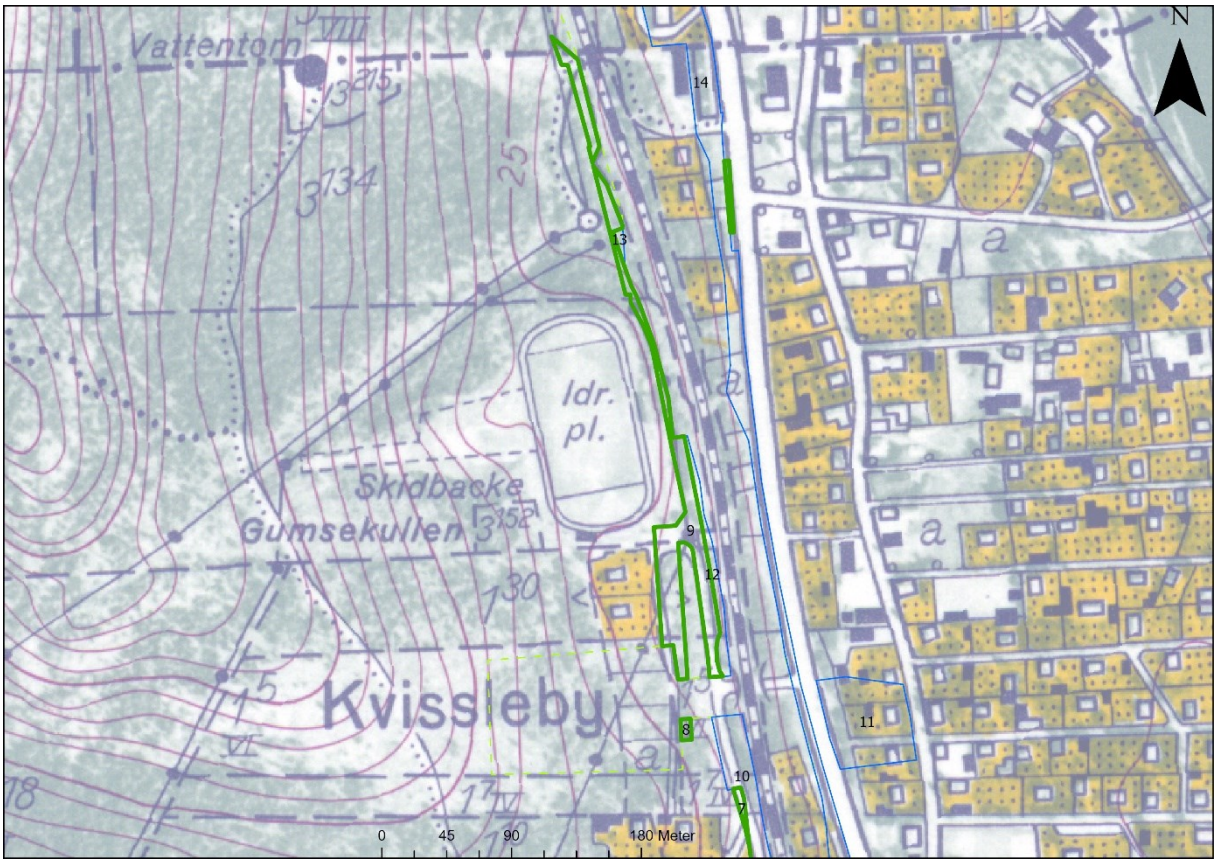

Fig. 33. Utredningsytorna 7-13 markerade med grönt på Ekonomiska kartan 1966-67

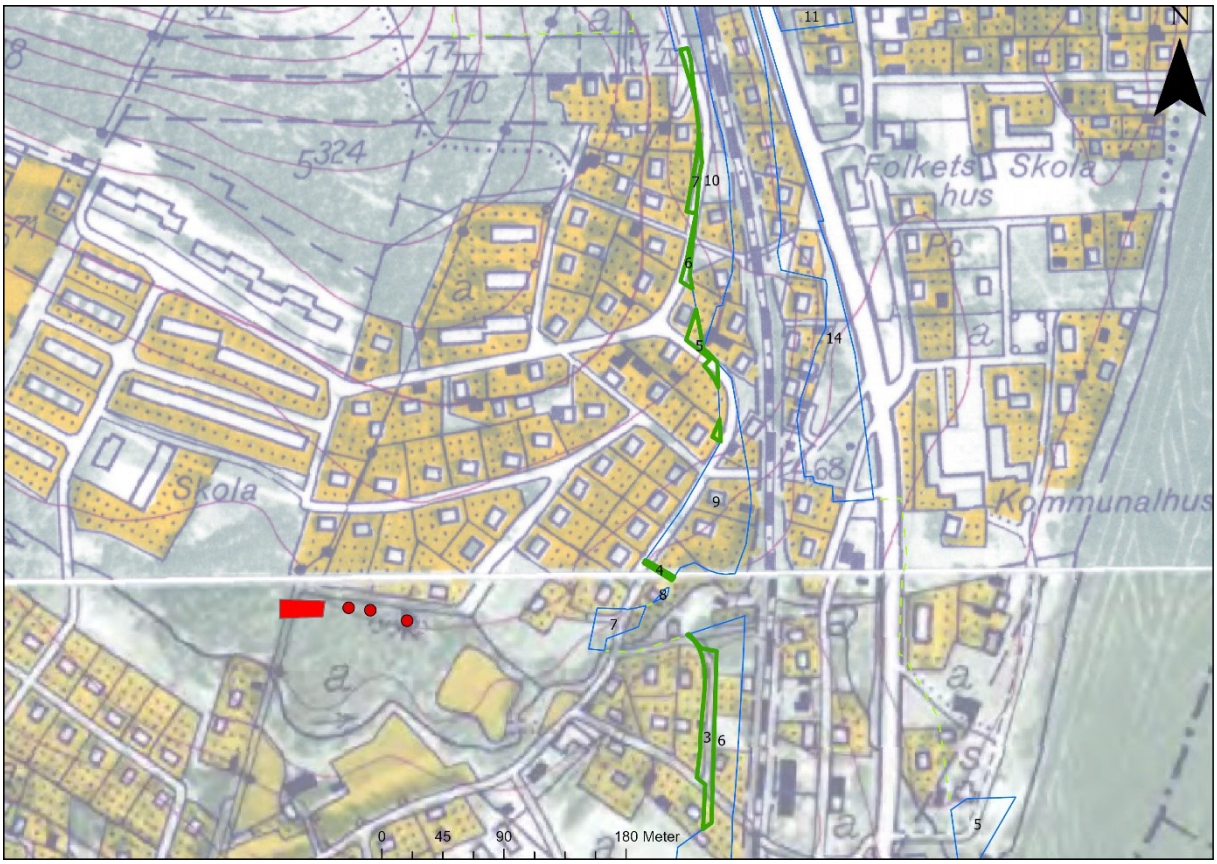

Fig. 34. Utredningsytorna 3-7 markerade med grönt på Ekonomiska kartan 1966-67

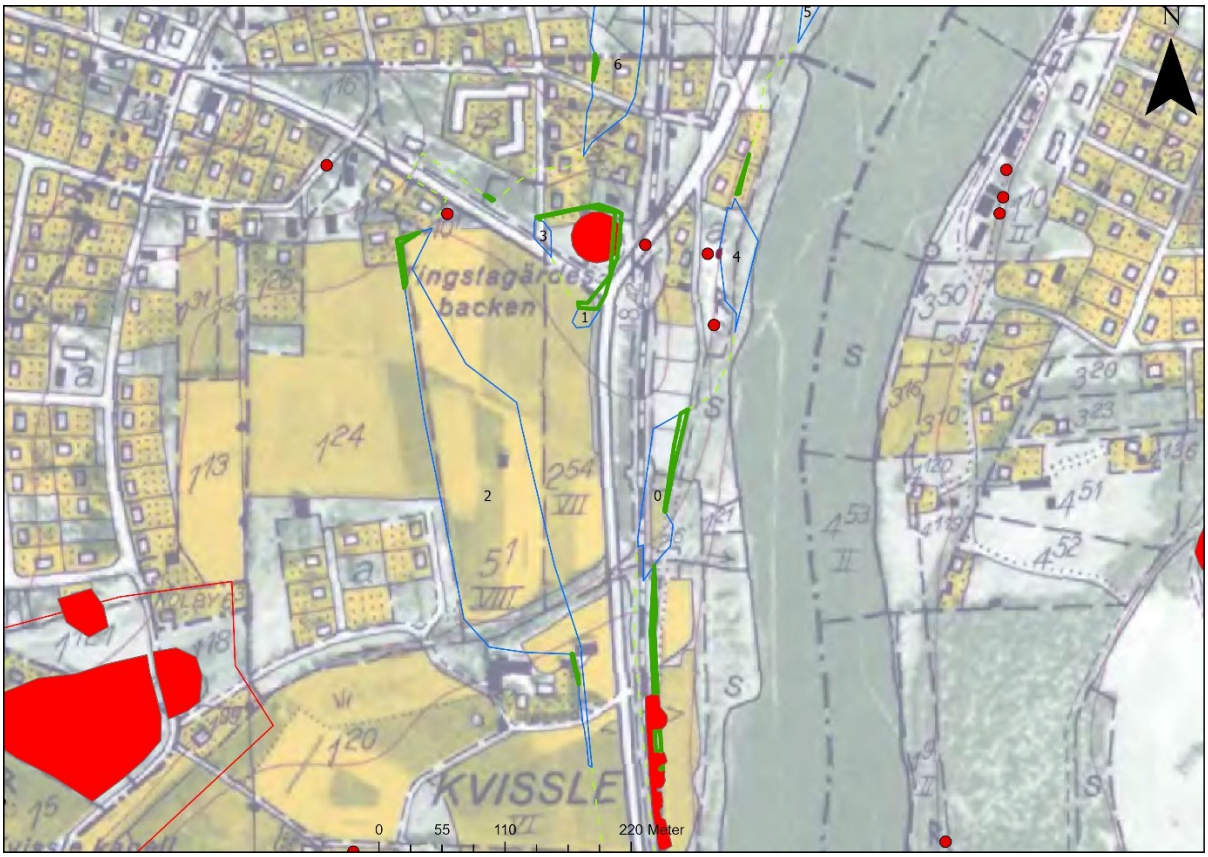
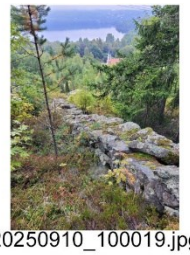

Fig. 35. Kvissle och de sydligaste utredningsytorna markerade med grönt. På Ekonomiska kartan 1966-67

Bilaga 4. Fotolista och kontaktkarta

Bildnr	Motiv
4934-4943	Yta 3-7
4946-4951	Yta 9
4908-4922	Yta 12 Gillska stugan
4960-5024	Yta 13 och kastellet
4924-4931	Yta 16
5063-5071	Yta 17
5078-5093	Yta 18
5032-5055	Yta 19
4896-4903	Yta 20
4886-4893	Yta 21
5096-5105	Yta 22
4864, 4867	Yta 25
4833-4862	Yta 26
4784-4789	Yta 27
4779-4782	Yta 28
4816-4828, 6002-6010	Yta 29
5-31, 4791-4815, 5980-5984	Yta 31
5987-5997	Yta 31 N
4775-4777	Yta 32
4760-4772	Yta 37-38
4870-4884	Yta 39

20250910_100019.jpg

20250910_111936.jpg

Image (5).jpg

Image (6).jpg

Image (7).jpg

Image (8).jpg

Image (10).jpg

Image (11).jpg

Image (12).jpg

Image (13).jpg

Image (15).jpg

Image (16).jpg

Image (17).jpg

Image (18).jpg

Image (19).jpg

Image (20).jpg

Image (22).jpg

Image (23).jpg

Image (24).jpg

Image (25).jpg

Image (26).jpg

Image (27).jpg

Image (28).jpg

Image (30).jpg

Image (31).jpg

IMG_4760.JPG

IMG_4761.JPG

IMG_4762.JPG

IMG_4763.JPG

IMG_4765.JPG

IMG_4767.JPG

IMG_4770.JPG

IMG_4771.JPG

IMG_4772.JPG

IMG_4775.JPG

IMG_4776.JPG

IMG_4777.JPG

IMG_4779.JPG

IMG_4780.JPG

IMG_4781.JPG

IMG_4782.JPG

IMG_4786.JPG

IMG_4787.JPG

IMG_4789.JPG

IMG_4791.JPG

IMG_4792.JPG

IMG_4793.JPG

IMG_4794.JPG

IMG_4796.JPG

IMG_4797.JPG

IMG_4798.JPG

IMG_4800.JPG

IMG_4801.JPG

IMG_4802.JPG

IMG_4803.JPG

IMG_4805.JPG

IMG_4806.JPG

IMG_4807.JPG

IMG_4808.JPG

IMG_4809.JPG

IMG_4810.JPG

IMG_4811.JPG

IMG_4812.JPG

IMG_4814.JPG

IMG_4815.JPG

IMG_4816.JPG

IMG_4817.JPG

IMG_4818.JPG

IMG_4819.JPG

IMG_4820.JPG

IMG_4821.JPG

IMG_4822.JPG

IMG_4823.JPG

IMG_4825.JPG

IMG_4827.JPG

IMG_4828.JPG

IMG_4833.JPG

IMG_4835.JPG

IMG_4837.JPG

IMG_4839.JPG

IMG_4841.JPG

IMG_4842.JPG

IMG_4844.JPG

IMG_4847.JPG

IMG_4851.JPG

IMG_4853.JPG

IMG_4855.JPG

IMG_4856.JPG

IMG_4857.JPG

IMG_4858.JPG

IMG_4860.JPG

IMG_4862.JPG

IMG_4864.JPG

IMG_4867.JPG

IMG_4870.JPG

IMG_4872.JPG

IMG_4874.JPG

IMG_4875.JPG

IMG_4876.JPG

IMG_4877.JPG

IMG_4879.JPG

IMG_4881.JPG

IMG_4883.JPG

IMG_4884.JPG

IMG_4896.JPG

IMG_4897.JPG

IMG_4899.JPG

IMG_4901.JPG

IMG_4902.JPG

IMG_4903.JPG

IMG_4908.JPG

IMG_4910.JPG

IMG_4911.JPG

IMG_4912.JPG

IMG_4913.JPG

IMG_4917.JPG

IMG_4918.JPG

IMG_4921.JPG

IMG_4922.JPG

IMG_4924.JPG

IMG_4925.JPG

IMG_4926.JPG

IMG_4927.JPG

IMG_4929.JPG

IMG_4931.JPG

IMG_4934.JPG

IMG_4935.JPG

IMG_4936.JPG

IMG_4938.JPG

IMG_4939.JPG

IMG_4941.JPG

IMG_4943.JPG

IMG_4946.JPG

IMG_4949.JPG

IMG_4950.JPG

IMG_4951.JPG

IMG_4960.JPG

IMG_4961.JPG

IMG_4962.JPG

IMG_4964.JPG

IMG_4965.JPG

IMG_4970.JPG

IMG_4976.JPG

IMG_4977.JPG

IMG_4980.JPG

IMG_4981.JPG

IMG_4982.JPG

IMG_4983.JPG

IMG_4984.JPG

IMG_4985.JPG

IMG_4991.JPG

IMG_4997.JPG

IMG_5018.JPG

IMG_5019.JPG

IMG_5020.JPG

IMG_5023.JPG

IMG_5024.JPG

IMG_5029.JPG

IMG_5032.JPG

IMG_5033.JPG

IMG_5035.JPG

IMG_5036.JPG

IMG_5038.JPG

IMG_5039.JPG

IMG_5041.JPG

IMG_5042.JPG

IMG_5044.JPG

IMG_5045.JPG

IMG_5047.JPG

IMG_5049.JPG

IMG_5050.JPG

IMG_5051.JPG

IMG_5052.JPG

IMG_5053.JPG

IMG_5055.JPG

IMG_5062.JPG

IMG_5063.JPG

IMG_5067.JPG

IMG_5068.PNG

IMG_5069.JPG

IMG_5071.JPG

IMG_5078.JPG

IMG_5080.JPG

IMG_5081.JPG

IMG_5083.JPG

IMG_5085.JPG

IMG_5086.JPG

IMG_5091.JPG

IMG_5093.JPG

IMG_5096.JPG

IMG_5098.JPG

IMG_5103.JPG

IMG_5105.JPG

IMG_5107.PNG

IMG_5108.JPG

IMG_5110.JPG

IMG_5980.JPG

IMG_5981.JPG

IMG_5982.JPG

IMG_5982.MOV

IMG_5983.JPG

IMG_5984.JPG

IMG_5987.JPG

IMG_5988.JPG

IMG_5988.MOV

IMG_5990.JPG

IMG_5992.JPG

IMG_5995.JPG

IMG_5997.JPG

IMG_6002.JPG

IMG_6004.JPG

IMG_6006.JPG

IMG_6007.JPG

IMG_6010.JPG

IMG_20250910_105940_1.jpg